

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра бухгалтерського обліку та консалтингу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА "ОБЛІК І АУДИТ"

галузь знань: 07 "Управління та адміністрування"

спеціальність: 071 "Облік і оподаткування"

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ НАЯВНОСТІ І РУХУ ЗАПАСІВ ТА АНАЛІЗ
ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

здобувача: Бузевича Гліба Ігоровича

Науковий керівник: к.е.н., доцент Марчук У.О.

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

В.о. завідувача кафедри: к.е.н., доцент Цятковська О.В.

Київ – 2024

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 83 сторінок, основний текст кваліфікаційної роботи викладено на 86 сторінках друкованого тексту. Робота містить 13 таблиць, 24 рисунків, список використаних джерел з 65 найменувань, додатки.

«ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ НАЯВНОСТІ І РУХУ ЗАПАСІВ ТА АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ»

Об'єктом дослідження є система обліку господарських операцій із запасами на підприємствах оптової торгівлі.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні підходи до процесу обліку та аналізу запасів на підприємствах оптової торгівлі.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної магістерської роботи є Пошук теоретичних та методичних засад особливостей обліку запасів та оцінка ефективності їх використання на досліджуваному підприємстві.

Відповідно до поставленої мети визначені такі *завдання*:

- Дослідити теоретичні та методичні підходи обліку товарних запасів;
- Оцінити вплив нормативної бази на регулювання питань, пов'язаних із обліком запасів;
- Порівняти вітчизняні методологічні облікові підходи до оцінки запасів із зарубіжними;
- Визначити та оцінити показники при використанні запасів;
- Описати систему документообігу запасів;
- Оцінити взаємозв'язок запасів та системи внутрішнього контролю підприємства;
- Дослідити роль інвентаризації в розрізі запасів;
- Обґрунтувати випадки проведення переоцінки запасів;
- Охарактеризувати особливості системи обліку запасів на підприємстві оптової торгівлі;
- Довести важливість інвентаризації в розрізі товарних запасів;
- Проаналізувати ефективність використання запасів на підприємстві оптової торгівлі;
- Розробити напрямки та шляхи щодо вдосконалення системи обліку запасів на досліджуваному підприємстві.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів.

Оцінка поточного стану обліку товарних запасів досліджуваного підприємства, діагностика проблемних ділянок та розробка рекомендації на основі проведеного аналізу з метою поліпшення системи бухгалтерського обліку для

подальшого уникнення загрози безперервності діяльності в умовах нестабільного економічного середовища.

Рік захисту роботи - 2024.

Ключові слова: *Облік, товарні запаси, аналіз, інвентаризація, аналітичний облік.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ НАЯВНОСТІ, ОЦІНКИ ТА РУХУ ЗАПАСІВ.....	6
1.1 Визнання, оцінка та класифікація запасів	6
1.2 Нормативно-правове забезпечення при здійсненні обліку та аналізу запасів.....	12
1.3 Проблеми обліку та аналізу запасів у вітчизняній та зарубіжній практиці	16
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ	23
2.1 Особливості організації обліку запасів на підприємствах оптової торгівлі	23
2.2 Методика первинного, синтетичного та аналітичного обліку руху запасів на підприємствах оптової торгівлі	35
2.3 Оцінка системи внутрішнього контролю на підприємстві в управлінні запасами	45
2.4 Удосконалення достовірності інформаційного забезпечення руху запасів у фінансовій звітності підприємства	53
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АНАЛІЗУ НАЯВНОСТІ ТА РУХУ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ	58
3.1 Організаційні аспекти аналізу запасів підприємства	58
3.2 Методичні процедури та прийоми в аналізі наявності та руху запасів.....	62
3.3 Аналітична оцінка структури, динаміки та стану запасів підприємства	67
3.4 Напрями вдосконалення оптимізації та ефективності використання запасів у суб'єкта господарювання.	70
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

Актуальність теми. Для здійснення господарської діяльності підприємствами оптової торгівлі використовуються товарні запаси, які є найбільш важливою і значною частиною таких підприємств. Товари займають особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі отриманих доходів та понесених витрат під час визначення результатів господарської діяльності підприємства та висвітлення інформації про його фінансовий стан. Ефективне зберігання та раціональне використання запасів несе в собі потенціал підвищення результатів діяльності. Формування достовірної інформації про наявність та рух товарів і правильне ведення бухгалтерського обліку їх вартості забезпечує достовірність фінансової звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження наукових розробок і публікацій останніх років показало, що особливості обліку товарних запасів є інструментом дискусії багатьох науковців. Серед українських варто зазначити таких, як Безруких П.С., Бондар М.І., Бутинець Ф.Ф., Домбровська Н.Р., Лега О.В., Ловінська Л.Г., Макаренко А.П., Малюга Н.М., Меліхова Т.О., Мельник Н.Б., Михалевич С.Г., Плахтій Т.Ф., Подмешальська Ю.В., Посилаєва К.І., Пушкар М.С., Сопко В.В., Степаненко О.І., Хом'як Р.Л., Чабанюк О.А.. Серед зарубіжних виділяються: Р. Акофф, Д. Коултер, О. Митчелл, Р. Саксена, Д. Хедлі, Э. Шеперд та багато інших. Наукові напрацювання в цій галузі, безперечно, є важливим внеском в удосконалення обліку товарних запасів. Проте в умовах постійного розвитку облікової практики проблематика щодо обліку товарних запасів все ж таки залишається актуальною та потребує подальшого наукового доопрацювання, уточнення та дослідження.

Метою роботи є пошук теоретичних та методичних засад особливостей обліку запасів та оцінка ефективності їх використання на досліджуваному підприємстві.

Для досягнення поставленої мети були вирішені наступні **завдання**:

- дослідити сутність, оцінку та класифікаційні ознаки запасів;
- оцінити вплив нормативно-правового забезпечення обліку та аналізу запасів;
- порівняти проблеми обліку та аналізу запасів у вітчизняній та зарубіжній теорії і практиці;
- дослідити особливості організації обліку запасів на підприємствах оптової торгівлі;
- описати методiku первинного, синтетичного та аналітичного руху запасів на підприємствах оптової торгівлі;
- оцінити вплив системи внутрішнього контролю на підприємстві в управлінні запасами;
- надати рекомендації щодо удосконалення достовірності інформаційного забезпечення руху запасів у фінансовій звітності підприємства;
- охарактеризувати організаційні аспекти аналізу запасів підприємства;
- описати методичні процедури та прийоми в аналізі наявності та руху запасів;
- надати аналітичну оцінку структури, динаміки та стану запасів підприємства;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення оптимізації та ефективності використання запасів у суб'єкта господарювання.

Об'єктом дослідження є система обліку господарських операцій із запасами на підприємствах оптової торгівлі.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні підходи до процесу обліку та аналізу запасів на підприємствах оптової торгівлі.

Методи дослідження. У даному науковому дослідженні застосовуються наступні наукові методи: порівняння – оцінка динаміки при горизонтальному та вертикальному аналізі показників звітності; аналогія – характеристика товарних запасів в розрізі інших видів запасів; вимірювання – кількісна оцінка досліджуваних показників для проведення подальших розрахунків; абстрагування – узагальнення отримання результатів, аналізу – оцінка доцільності вдосконалення облікової системи

в розрізі товарних запасів, дедукція - при визначенні теоретичних підходів до оцінки товарних запасів, індукція – при формуванні загального висновку про стан облікової системи товарних запасів підприємства.

Наукові та практичні результати дослідження: Впровадження розроблених пропозицій щодо включення в облікову систему Іноземного підприємства «Логін» показника EOQ, що визначає оптимальний економічний розмір замовлення закупок товарів. Цінність даного показника у покращенні діючих механізмів управління запасами на підприємстві шляхом оперативного виявлення та зменшення кількості неліквідних товарів, що в майбутньому призведе до зменшення витрат та зростання прибутковості.

Теоретичне та практичне значення дослідження. Оцінка поточного стану обліку товарних запасів досліджуваного підприємства, діагностика проблемних ділянок та розробка рекомендації на основі проведеного аналізу з метою поліпшення системи бухгалтерського обліку для подальшого уникнення загрози безперервності діяльності в умовах нестабільного економічного середовища (довідка №2511-24/04 від 25.11.2024р.).

Апробація результатів. Основні положення магістерської дипломної роботи опубліковано в збірнику тез XXXIX Міжнародної науково-практичної конференції «Problems of Science and Technology: Innovation and Competitiveness» (18-20 вересня 2024 року Ольборг, Данія). Тези в загальному обсязі складають 0,1 д.а.

Інформаційна база дослідження. Базою дослідження є нормативно-правові документи, посібники, журнали, що регулюють питання з обліку запасів. Аналітичні розрахунки проводяться на основі показників фінансової звітності Іноземного підприємства (ІП) «Логін» за 2021-2023 роки.

Структура роботи. Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 13 таблиць і 24 рисунків, 2 додатки, список використаних джерел включає 65 найменувань. Викладена на 88 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ НАЯВНОСТІ, ОЦІНКИ ТА РУХУ ЗАПАСІВ

1.1 Визнання, оцінка та класифікація запасів

Без налагодженої системи обліку, яка враховує як внутрішні аспекти (тобто специфіку фінансово-економічної діяльності підприємства, яка, до того ж, може мати динамічний характер), так і зовнішні (діючу нормативно-правову базу, ринкову кон'юнктуру, загальну соціально-економічну ситуацію в країні тощо) неможливе нормальне функціонування будь-якого підприємства. Відповідно, розробка і удосконалення теоретичних основ обліку взагалі та обліку запасів зокрема, повинні були здійснюватися з початку упорядкування економічної діяльності та переведенні її на уніфіковані методи фінансового контролю.

Головним джерелом інформаційного забезпечення керівництва суб'єкта господарювання є бухгалтерська інформація. Важливим елементом її формування є налагодження ефективної системи бухгалтерського обліку. Основні функції бухгалтерського обліку представлені на рис. 1.1.

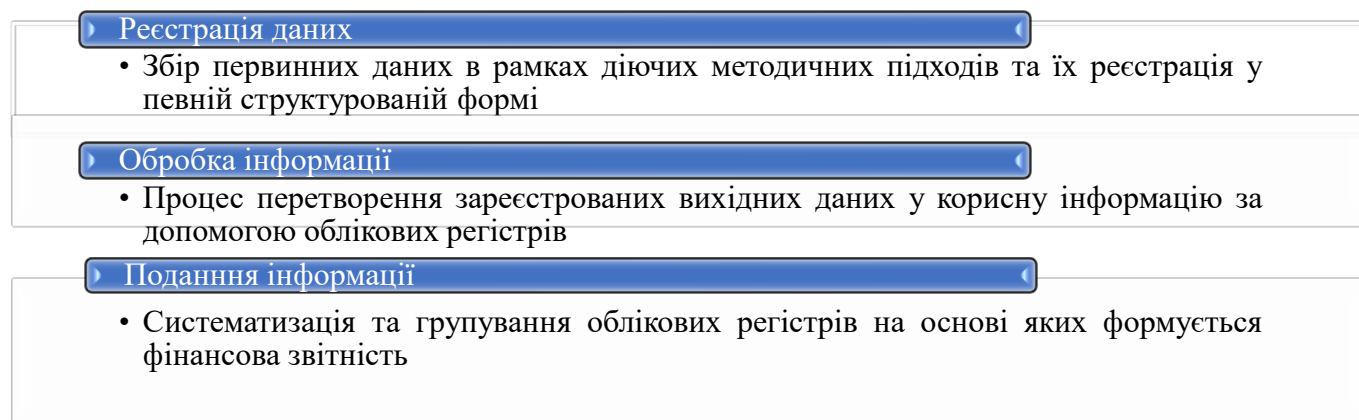

Рисунок 1.1 – Концептуальні функції бухгалтерського обліку

Джерело: побудовано автором за [1-2]

Збереження, передача та подальша обробка даних відбувається з матеріального носія у вигляді первинного документа, який представляє собою письмове свідоцтво, яке містить відомості про господарську операцію та підтверджує її вчинення. Інформація, що міститься у первинних документах, систематизується у регістрах синтетичного та аналітичного обліку шляхом інтегрування до діючих на підприємстві сегментів бухгалтерського обліку. Обліковий регістр - письмовий документ, що містить накопичені та згруповані дані первинних документів.

Серед економічних категорій, що є предметом бухгалтерського обліку, важливе місце посідають запаси, які можуть формувати значний сегмент активів підприємства, спричиняючи тим самим помітний вплив на ефективність та гнучкість господарської діяльності підприємства, можливість безперебійної роботи в нестабільних економічних умовах та його загальне фінансове становище. Відповідно, науково обґрунтоване визначення структурно-функціональних показників запасів, як об'єкта бухгалтерського обліку, та їх місця в системі понятійного апарату інформаційно-фінансової сфери (предмет, об'єкт, мета, завдання, основні поняття, дефініції) завжди було першочерговим завданням при формуванні цілісної, ефективної та адекватної схеми бухгалтерської звітності [3, с. 303].

Насамперед слід визначитися із загальним поняттям «товарні запаси» зокрема в торгівельній діяльності, адже без чіткого уявлення про даний сегмент активів підприємства неможливе запровадження ефективної та дійової системи їх обліку.

Торгівля є видом економічної діяльності, який спрямований на здійснення купівлі-продажу, обміну товарів, а також пов'язані з цим процеси: надання послуг покупцям, доставка товарів, їх зберігання та передпродажна підготовка. Детальна класифікація видів торгівлі наведена на рис. 1.2.

У загальному розумінні оптова торгівля є торгівлею з наступним перепродажем товарів чи їх використанням за призначенням. Головною особливістю оптової торгівлі є значні обсяги товарообороту при здійсненні господарських операцій. Роздрібна торгівля в свою чергу означає торгівлю товарами та надання

послуг покупцям особистого, родинного, побутового використання. Таким чином основним критерієм при прийнятті матеріальних запасів до обліку як товарів є мета їх використання - вони призначені для продажу.

Рисунок 1.2 – Класифікація торгівлі

Джерело: побудовано автором за [4, с. 165]

Відповідно товарні запаси — це придбані або отримані підприємством товари, призначені для подальшого перепродажу; це оборотні кошти, реалізація яких повинна принести йому прибуток; це товари, які знаходяться в даний момент у сфері товарного обертання, у дорозі від одного підприємства до іншого, або на складах підприємств-виробників.

З іншого боку товарні запаси – це сукупність товарів, яка формується та утримується підприємством для локалізації негативного впливу на стабільність його функціонування внаслідок циклічного, сезонного або іншого коливання кон'юнктури ринку, часової та просторової нерівномірності виробництва і споживання товарів. Тобто, товарні запаси торговельних підприємств – це товари, які очікують моменту реалізації і забезпечують безперервність виробничого процесу, споживання та

безперервність реалізації товарів покупцям [5].

Необхідність створення товарних запасів на торговельних підприємствах науково обґрунтована в працях багатьох авторів, які узагальнено виділяють ряд спеціальних чинників (рис. 1.3.).

Рисунок 1.3 – Чинники, що зумовлюють створення товарних запасів на підприємствах торгівлі

Джерело: сформовано автором на основі: [6, с.8-9]

Усі наведені умови спричиняють підприємства збільшувати увагу на накопичення запасів, їх правильного зберігання та раціонального використання.

Ефективність використання товарних запасів нерозривно пов'язана з управлінням товарними запасами підприємства, яке можна представити, як діяльність, метою якої є нормування запасів (визначення нормативів товарних запасів), їх облік, здійснення контролю за їх станом та вжиття заходів щодо їх відповідності діючим нормам [6, с.111].

Товарно-матеріальні запаси включають в себе виробництво, продукцію для виготовлення і побутових потреб, придбану для подальшого перепродажу або обслуговування виробничих, виконуваних робіт, сервісних і управлінських потреб.

Необхідність упорядкування та систематизації процесів обліку запасів зумовлена також високими трудовитратами та відповідальністю при їх практичній реалізації, зокрема внаслідок різноманітності запасів, необхідністю оформлення великої кількості первинних документів на різних стадіях їх руху, різних умов їх зберігання, транспортування тощо [7, с. 13].

Таким чином, можна зробити висновок що внаслідок своєї важливості для нормальної роботи будь-якого суб'єкта економічної діяльності, товарно-виробничі запаси, як сегмент структури підприємства, де-факто використовувались після переходу на більш-менш організовані ринкові відносини.

Для цілей наукового аналізу найбільш вживаним є визначення запасів як матеріальних ресурсів для підтримання безперервності розширеного відтворення, забезпечення невиробничої сфери та задоволення потреб населення [8, с.13] або як предмети праці, які не повинні бути задіяні в процесі виробництва [9] або, які беруть участь у процесі створення матеріальних благ [10].

Зарубіжні автори найчастіше під поняттям запаси розуміють активи, які призначені для продажу або ті, що будуть використовуватися для виробництва товарів, призначених для продажу. Наприклад, у США та Великобританії під запасами розуміються активи, призначені для продажу протягом одного стандартного ділового циклу, або ті, що використовуються протягом одного виробничого циклу. У нормативних документах деяких країни чітке визначення терміну «запаси» відсутнє, проте з контексту економічних норм та правил випливає, що мова йде про активи, призначені для короткострокового використання або перепродажу. Опис та вимірювання запасів потребує особливої уваги, оскільки запаси представляють собою найбільшу статтю поточних активів торговельних та виробничих підприємств [11-13].

У міжнародній практиці поняття «запаси» визначається Міжнародним

стандартом бухгалтерського обліку 2 «Запаси», який було прийнято в 1975 році під назвою «Оцінка та подання запасів у контексті системи історичної собівартості» [14].

З метою раціональної організації обліку запасів необхідно виділити класифікаційні ознаки їх груп. На рис. 1.4. наведені первинні критерії за якими слід класифікувати запаси на підприємствах.

Рис. 1.4 – Класифікація товарних запасів торговельних підприємств для потреб обліку та контролю

Джерело: побудовано автором на основі [15]

Отже, метою створення товарних запасів є забезпечення безперебійної діяльності торговельних підприємств. Необхідність їх створення зумовлюють наступні фактори: дискретність поставок; випадкові коливання (у попиті за проміжок між поставками, в обсягу поставок та ін.); передбачені зміни в кон'юктурі (сезонність попиту, сезонність виробництва, інфляційні очікування та ін.). Перераховані фактори можуть мати як роздільний (в тому числі антагоністичний), так і кумулятивний вплив на кількісні та якісні характеристики товарних запасів, що, в

свою чергу, буде впливати на ефективність економічної діяльності. Таким чином, перелічені функціональні особливості формування, руху та використання товарних запасів необхідно брати до уваги при побудові ефективної системи обліку і контролю.

1.2 Нормативно-правове забезпечення при здійсненні обліку та аналізу запасів

Основне завдання нормативно-правового регулювання обліку в Україні – це уніфікація засад та правил його ведення для всіх суб'єктів господарської діяльності. При цьому загальна система нормативного регулювання повинна мати багаторівневу структуру, яка регламентує як загальні, так і окремі аспекти обліку запасів з нормативним забезпеченням на рівні законів та підзаконних актів. Питання законодавчого врегулювання правових засад здійснення торгівлі та засад її державного регулювання здебільшого обговорюються фахівцями-практиками-викладачами вищих навчальних закладів торговельно-економічного спрямування та державними службовцями, які займаються питаннями розвитку торгівлі на сторінках періодичних видань під час проведення тематичних конференцій [16, с. 137].

Ефективний облік товарних запасів є ключовим елементом управління торговельними підприємствами. Від його точності залежить не лише формування фінансової звітності, але й контроль за збереженням матеріальних цінностей, планування закупівель та продажів та, як наслідок загальний фінансовий результат підприємства. При цьому очевидно, що добре пророблена нормативно-правова база, яка регламентує правила оцінки, обліку, інвентаризації та відображення запасів у звітності є основою для забезпечення належного ведення звітно-фінансової документації [17, с.173].

Правовою основою ведення бухгалтерського обліку суб'єктів господарської

діяльності в Україні є взаємопов'язана система законодавчих, нормативних та нормативно-методичних актів, що регулюють фінансово-господарську діяльність на підприємствах в незалежності від форм власності. Державні органи встановлюють як об'єкти обліку, так і методику їх обліку й перевірки [18, с. 183].

Основним нормативним у галузі бухгалтерського обліку в Україні є ЗУ №996-XIV від 16.07.1999 [19], який визначає правові засади та принципи ведення бухгалтерського обліку. Безпосередня регламентація порядку обліку запасів, як елемента бухгалтерського обліку здійснюється в рамках вимог НП(С)БО, які встановлюють як загальні поняття щодо мети, складу і принципів складання фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів, так і конкретні методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про запаси і розкриття її у фінансовій звітності [20]. В свою чергу, на їх основі розробляються та оновлюються нормативно-правові акти (галузеві положення (стандарти), інструкції, вказівки тощо) та методичні рекомендації різних органів, сфера діяльності яких може варіювати від галузі до окремого підприємства [21]. Тобто, існує нагальна необхідність удосконалення законодавчої бази на рівні міністерств та відомств шляхом розробки інструкцій, які конкретизовані за профілем галузі та охоплюють всі аспекти фінансово-економічної діяльності її підприємств всіх форм форми власності [22].

Схематично структура нормативної бази в частині регламентації порядку обліку запасів представлена на рис. 1.5.

Міжнародне забезпечення бухгалтерського обліку складається із загальноприйнятих стандартів – системи принципів, методів та процедур, які визначають основи подання фінансової звітності загального призначення для забезпечення зіставності показників з фінансовими звітами суб'єктів господарювання за попередні періоди та інших суб'єктів господарювання.

Рисунок 1.5 – Нормативне регулювання обліку запасів в Україні

Джерело: побудовано автором за [15]

До нормативно-правових документів, що визначають порядок організації та здійснення торговельної діяльності, належать нормативні документи різних рівнів, які визначаючи основи діяльності підприємства, надають опосередкований вплив на процес руху товару і, відповідно, його облікове відображення.

Також слід відзначити існування окремих підзаконних актів, які спрямовані на регламентацію діяльності в сфері торгівлі, зокрема Порядок провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів, який затверджений Постановою КМУ від 15 червня 2006 р. № 833, і який встановлює основні засади провадження торговельної діяльності суб'єктами всіх організаційно-правових форм та форм власності.

На сьогоднішній день в Україні діють також «Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів», від 10 січня 2007 р. № 2, які містять методичне забезпечення бухгалтерського обліку запасів у всіх галузях народного господарства за напрямками: диференціація запасів за видами; визнання та оцінка запасів; документальне оформлення руху запасів; облік запасів і контроль наявності та руху в місцях їх зберігання та виробництва; особливості синтетичного та аналітичного обліку запасів; особливості обліку тари. Крім того, для ФОП, які відповідно до ЗУ № 28 зобов'язані вести облік товарних запасів та здійснювати продаж лише тих товарів, що відображені в такому обліку, існує Порядок № 496 затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 03.09.2021.

Методичні аспекти обліку запасів на підприємствах торгівлі визначаються відсутністю виробничої ланки, тому серед позицій, які фіксуються їх бухгалтерською звітністю, мають перевагу придбані товари, які підлягають перепродажу. Різноманітні категорії запасів знаходять своє застосування під час підготовки товарів до продажу або в маркетингових цілях, що визначає особливості їх облікового відображення. Масштаб та частота використання запасів зумовлюють необхідність проведення систематичного бухгалтерського контролю для визначення їх стану, який безпосередньо впливає на потенціал підприємства отримувати економічні вигоди. Облікова система повинна відстежувати кількісні та структурні зміни запасів, відображати коливання їх вартості, а також враховувати фактори, які впливають на можливість визнання чи припинення визнання запасів як активів [23, с. 79].

Нормативно-правова база може надавати рекомендації, встановлювати

обов'язки чи надавати певні права суб'єкту економічної діяльності. Відповідно легітимність нормативного регулювання забезпечуються визначенням спеціально уповноважених державних органів, які формують та реалізують державну політику в сфері бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

1.3 Проблеми обліку та аналізу запасів у вітчизняній та зарубіжній практиці

На торгівельних підприємствах запаси можуть становити значну питому вагу у складі як оборотних, так і загальних активів, що може бути наслідком труднощів зі збутом. Це, в свою чергу, може бути пов'язано з недостатніми товарними якостями якістю продукції, порушенням технології виробництва та вибором неефективних методів реалізації, недостатнім вивченням ринкового попиту та кон'юнктури.

Сьогодні в умовах необхідності забезпечення ефективного функціонування суб'єктів господарювання, для досягнення ними найкращих фінансових результатів вибір методів оцінки запасів є важливою складовою організації бухгалтерського обліку. Важливість правильного вибору методів оцінки виробничих запасів зумовлюється ще й тим, що цей вид витрат безпосередньо пов'язано з розрахунками собівартості продукції. Отже, фактично оцінювання виробничих запасів є основою для визначення собівартості та ціни виробленої продукції [24, с. 184].

У загальному випадку необхідними умовами дієвого контролю за безпекою та раціональним використанням матеріальних запасів передбачає взаємодію ряду чинників, наведених на рис. 1.6.

Дотримання наведених умов на підприємстві дозволить створити ефективну систему управління запасами, збільшуючи тим самим прибутки та зменшуючи витрати. Для правильної організації обліку матеріальних ресурсів важливе значення має їхня науково обґрунтована класифікація, оцінка та вибір одиниці обліку.

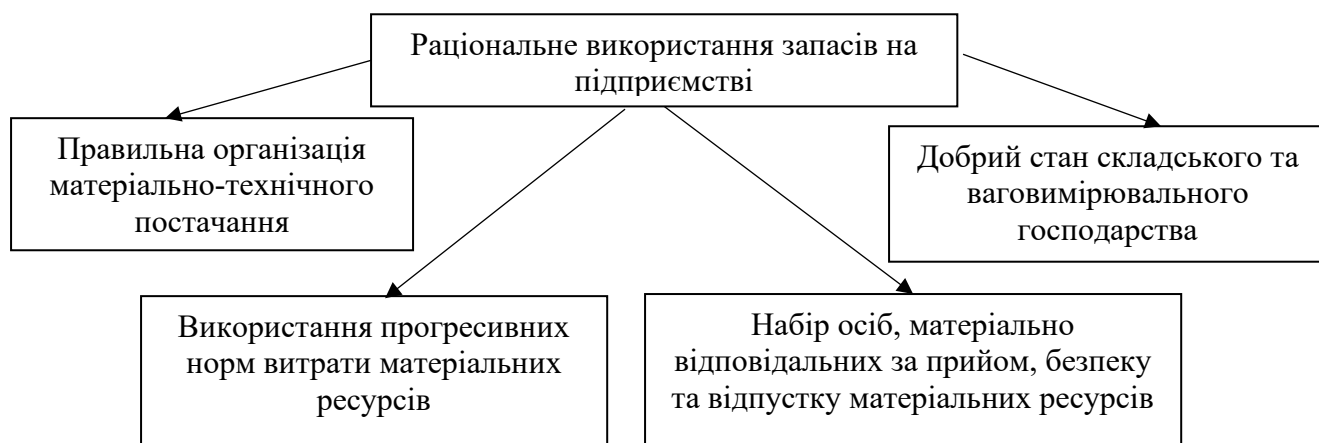

Рисунок 1.6 – Передумови раціонального використання запасів на підприємстві

Джерело: побудовано автором за [25, с. 724]

При цьому оскільки предметом торгівлі є купівля і реалізація товарів, тому найбільш актуальними проблемами обліку на підприємствах виступають питання правильності відображення у бухгалтерських документах та формах звітності операцій, які пов'язані з рухом товарів [25, 723]. В свою чергу дослідники також виділяють негативні аспекти системи обліку запасів (рис. 1.7).

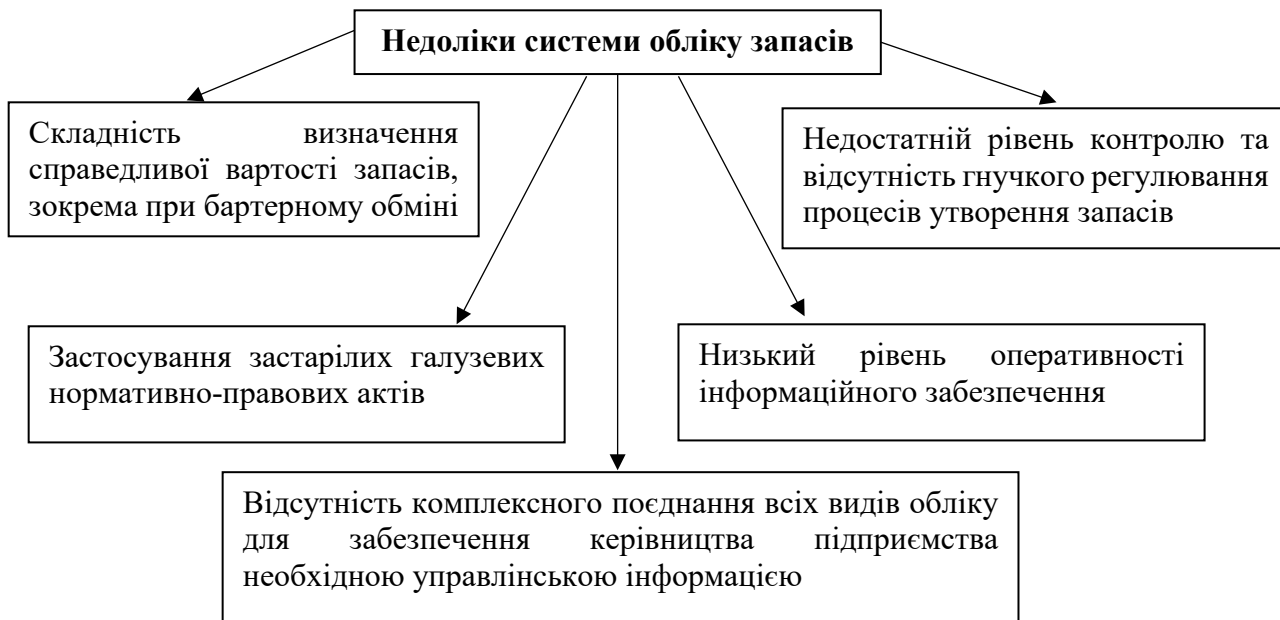

Рисунок 1.7 – Негативні аспекти системи обліку запасів

Джерело: побудовано автором за [26, с. 922]

Запаси є однією з основних категорій обліку для багатьох підприємств, адже вони безпосередньо впливають на фінансові показники діяльності. Коректний облік та аудит запасів забезпечують достовірність фінансової звітності, а також ефективне управління ресурсами. Незважаючи на наявність міжнародних стандартів, таких як МСБО 2 «Запаси», облік запасів мають певні специфічні особливості як у вітчизняній, так і в зарубіжній практиці.

Український облік запасів базується на положеннях національних стандартів бухгалтерського обліку (НП(С)БО 9). Основними питаннями, з якими стикаються вітчизняні підприємства під час обліку запасів, є недосконалі методи оцінки запасів, неправильна оцінка реальних витрат, недостатній рівень автоматизації [27. с.11].

Оскільки національні стандарти розроблялися на основі міжнародних, НП(С)БО 9 «Запаси» та МСБО 2 «Запаси» мають певні спільні та відмінні риси (додаток А). Насамперед визначення терміну «запаси» в обох стандартах практично аналогічні, але згідно з Національним стандартом, до запасів відносяться також активи, які утримуються для споживання в процесі управління підприємством [1, с.274]. Таке доповнення є доцільним, оскільки запаси також використовуються на підприємстві для потреб управління, під час заготівлі, збереження та збуту.

Безперервна система обліку запасів має ряд переваг, серед яких можна відзначити: якісна (в контексті вимог обліку) інформація щодо руху товарних запасів; можливість відстежування стану запасів на певну дату; спрощення інвентаризації в кінці звітного року; можливість контролю руху товарів за допомогою електронних маркерів, що дозволяє строго контролювати придбання товарів, їх продаж, виконання отриманих замовлень, залишки товарів на складах і торгових залах, контролювати рух готівкових грошових коштів [1]. Недоліком даної системи є велика трудомісткість ведення обліку, що певною мірою може бути компенсоване запровадження комп'ютеризованих систем обліку запасів.

До недоліків періодичної системи обліку запасів можна віднести: ускладнений

процес відстежування руху кожної одиниці запасів; собівартість використаних запасів не може бути визначена до завершення інвентаризації.

Зарубіжні країни зазвичай застосовують стандарти, засновані на МСФЗ, що забезпечує вищий рівень узгодженості та прозорості. У більшості розвинених країн широко використовуються автоматизовані системи управління запасами, що дозволяє мінімізувати людський фактор і забезпечити точність даних. Відсутність такої автоматизації в деяких країнах, зокрема в країнах, що розвиваються, створює додаткові труднощі [28].

Порівнюючи українську та зарубіжну практику обліку та аналізу запасів, можна відокремити кілька ключових відмінностей (рис.1.8):

Рисунок 1.8 – Відмінності особливостей облікової системи

Джерело: побудовано автором [29, с.10]

Проблеми обліку запасів є актуальними як для українських, так і для зарубіжних підприємств. Для підвищення якості обліку запасів в Україні необхідно вдосконалити методологію оцінки, впроваджувати сучасні автоматизовані системи управління запасами та посилювати внутрішній контроль. Зарубіжний досвід свідчить про те, що інтеграція з міжнародними стандартами та інноваційні технології

можуть значно полегшити процес обліку запасів. Враховуючи те, що великі підприємства в Україні вже використовують МСБО і МСФЗ, доцільно відмовитись від жорсткої регламентації обліку і удосконалити НП(С)БО, гармонізувавши їх з міжнародними стандартами. Це сприятиме полегшенню співпраці вітчизняних підприємств з іноземними партнерами щодо обліку та відображення інформації про операції з купівлі-продажу запасів у фінансовій звітності [30].

Правове середовище для впровадження МСФЗ в Україні сформоване нормативними документами на державному рівні та на рівні професійних організацій. Це середовище має динамічний характер і постійно удосконалюється при набуванні чинності відповідних міжнародних документів. Так, в рамках ініціативи ЄС по реалізації Плану дій із запобігання розмиванню податкової бази та виведенню прибутку з-під оподаткування, Європейською комісією були розглянуті матеріали щодо доцільності та можливості запровадження нових вимог до обов'язкового розкриття фінансової інформації учасниками ринку Європи, які прийняті до імплементації в Україні [31].

У п.5 ст.41 Директиви 2013/34/ЄС міститься перелік платежів держави, що повинні оприлюднюватися. Економічне середовище в Україні є досить мінливим, що має свій вплив на ефективність впровадження МСФЗ. Світовим Банком розроблено спеціальний Індекс B-Ready (до 2020 року Doing business), який визначає рейтинг країн за 10 ключовими напрямками [32]:

- вхід на ринок
- бізнес локація
- комунальні послуги
- праця
- фінансові послуги
- міжнародна торгівля
- податки

- вирішення спорів
- ринкова конкуренція
- неплатоспроможність бізнесу

Мета індексу прискорити розумний розвиток шляхом заохочення здорової конкуренції між підприємствами та країнами. Він створений спеціально для того, щоб перешкодити ухваленню спрощених рішень з надання допомоги країнам у створенні правильних умов для розвитку приватного сектору. На рисунку 1.9 наведено показники даного Індексу за розвитком регуляторної нормативної бази у 2024 році.

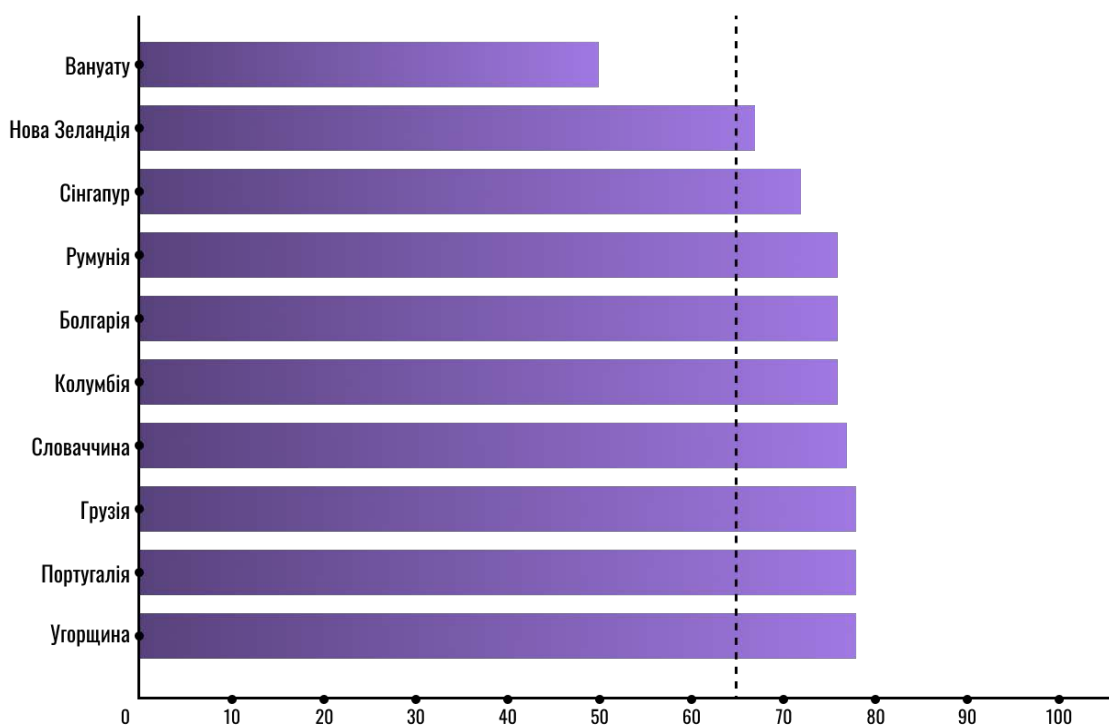

Рисунок 1.9 – Рейтинг країн за Індексом B-Ready 2024

Джерело: [32]

Слід відмітити, що протягом усієї історії існування цього переліку (починаючи з 1995 року) значення Індексу жодного разу не перевищувало 56 балів із 100 можливих. Щорічно рейтинг охоплює 50 країн із найбільшим показником даного Індексу, тому Україна не потрапляє до лідерських позицій, що означає значну кількість проблемних ділянок у національному законодавстві.

Теоретичне узагальнення напрацювань провідних вітчизняних та зарубіжних вчених щодо ефективних схем відстежування стану та руху запасів дозволило дійти до висновку, що організація обліку та аналізу товарних запасів потребує системного підходу з виділенням чотирьох аспектів: наукового, організаційного, технологічного та методичного. Запропонований в результаті такого аналізу алгоритм послідовності організації обліку товарних запасів складається з таких блоків: вибір концепції, методів, схеми обліку, форми обліку, формування облікової політики в розрізі методичного та організаційно-технічного аспектів.

Необхідно враховувати, що підприємства мають право обирати свою облікову політику на основі загальноприйнятих принципів, з умовою, що вона не буде суперечити їм. Наприклад, підприємство самостійно визначає метод нарахування амортизації, метод оцінки запасів та інші елементи облікової політики [33]. Це свідчить про необхідність встановлення чітких (бажано кількісних) критеріїв оцінки точності інформації, які гарантовано забезпечать правильні та об'єктивні вихідні дані для обліку та аналізу.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ

2.1 Особливості організації обліку запасів на підприємствах оптової торгівлі

Оптова торгівля є суттєвим сектором національної економіки держави. Жорсткі реалії сучасного економічного середовища все більш ускладнюють досягнення високих кінцевих результатів діяльності підприємств. Однією з головних причин зниження прибутковості є недосконалість систем управління товарними запасами, що призводить до проблем руху запасів, управління процесами товарообороту, створення зайвих запасів, збільшення витрат на їх надходження, утримання та реалізацію, і в загальному раціональності їх використання.

Товарні ресурси для оптового торговельного підприємства зазвичай є основною статтею оборотних активів, за рахунок яких у процесі торговельної діяльності підприємство отримує прибутки та забезпечує управління діяльності, без якого неможливе досягнення стратегічних цілей.

Базою дослідження є Іноземне підприємства (ІП) «Логін». Компанія є провідним дистриб'ютором в Україні міжнародного рівня. Основним видом діяльності компанії є оптова торгівля комп'ютерами, периферійним устаткуванням і програмним забезпеченням [35].

Джерелом доходів компанії є імпорт комп'ютерної техніки у зарубіжних виробників та її продаж на внутрішньому ринку. На рис. 2.1 наведено приклади відомих брендів техніки, якими торгує компанія.

З огляду на це підприємство постійно має достатній обсяг товарних запасів та забезпечує їх оборотність шляхом безперервного включення їх у цикл товарообігу

через операції із купівлі-продажу.

Рисунок 2.1 – Виробники, з якими співпрацює ІП «Логін»

Джерело побудовано автором за [35]

В умовах воєнного стану переважна більшість українських підприємств зазнало спаду, що пов'язано із негативними для національної економіки чинниками, а саме: скорочення ВВП, підвищення рівня інфляції та девальвація національної валюти. В даному випадку підприємство налаштовувалось на пошук шляхів вирішення поставлених суспільних проблем. На рис. 2.2 наведено обсяги виручки ІП «Логін» та його конкурентів у даному секторі діяльності.

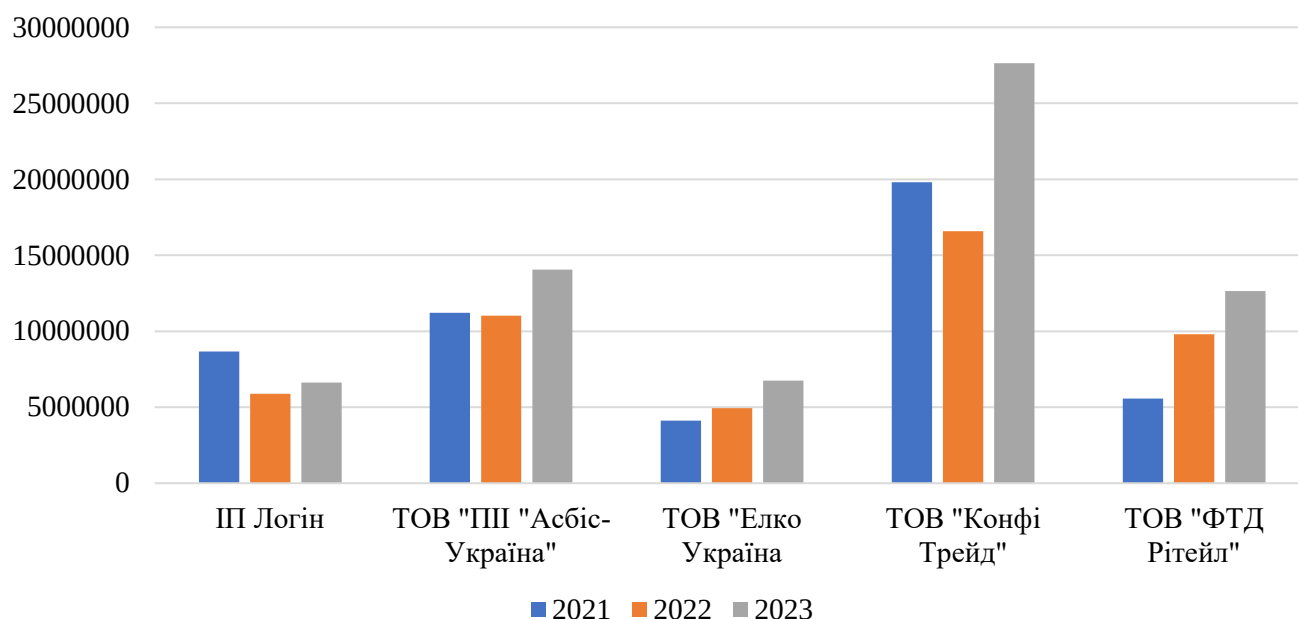

Рисунок 2.2 – Динаміка обсягів виручки ІП «Логін» та конкурентів у 2021-2023 роках, тис. грн

Джерело : побудовано автором на основі фінансової звітності ІП «Логін»

На основі наведеної динаміки можна спостерігати, що за підсумками 2023 року обсяги виручки ІП «Логін» та усіх інших найближчих конкурентів поступово збільшуються після падіння внаслідок впровадження воєнного стану 2022 році. Насамперед це пов'язано із підвищенням цін на товарів через інфляцію та девальвацію національної валюти, оскільки собівартість товарів на таких підприємствах дуже тісно пов'язана із імпортом та прив'язкою до іноземної валюти.

Організація облікової системи будь-якого напрямку повинна враховувати специфіку та обсяги діяльності підприємства, а також його організаційну структуру. В свою чергу на підприємствах оптової торгівлі, запаси зазвичай складають одну із найвагоміших статей активів балансу, яка одночасно й виступає основним джерелом доходів. На рис. 2.3 наведено призначення облікової інформації про запаси.

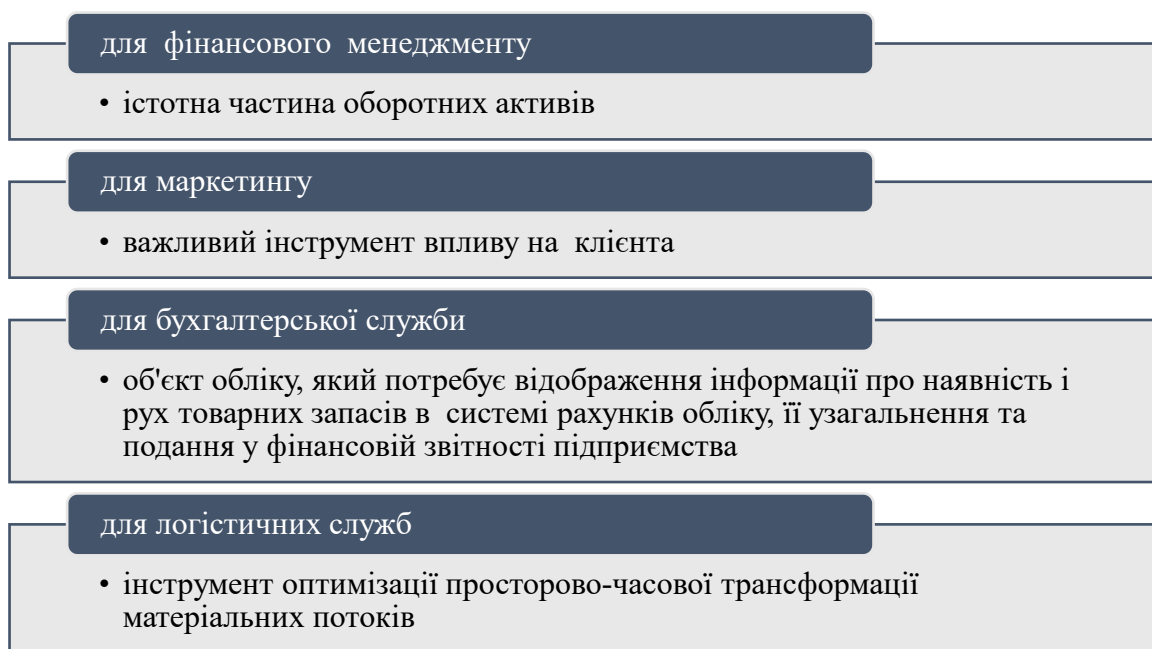

Рисунок 2.3 – Призначення запасів як економічної категорії

Джерело: побудовано автором за [36, с.158]

При побудові системи бухгалтерського обліку товарних операцій доцільно враховувати необхідність дотримання таких його принципів [37]:

- 1) системність – означає, що дослідження витрат і доходів, які пов'язані з

рухом товарних запасів, проводяться у взаємозв'язку між собою та з іншими як показниками діяльності, так і самою діяльністю, управлінням нею;

2) комплексність та релевантність – використання всіх корисних, релевантних, суттєвих видів економічної інформації незалежно від джерел її створення та характеристик;

3) принцип «різна собівартість для різних цілей» – передбачає створення системної інформації про витрати, що виникають при закупці, зберіганні та реалізації товарів в залежності від цілей управління витратами;

4) методологічний плюралізм, який означає можливість використання інструментарію будь-яких наук задля досягнення цілей дослідження;

5) єдність методологічних підходів при дослідженні об'єктів на різних рівнях управління торговельною діяльністю;

6) проведення розрахунків через призму ефективності і результативності, зіставлення витрат і вигід (доходів);

7) стратегічна орієнтація – означає, що при підготовці інформації для прийняття рішень та контролю в першу чергу до уваги беруться стратегічні бізнес-плани;

8) принцип ефективності облікової системи, яка повинна забезпечити вигоду більшу, ніж витрати на її створення та запровадження;

9) конфіденційності, що означає обмеження доступу до відповідної інформації;

10) відповідальності за створену інформацію;

11) орієнтації на безперервне вдосконалення – означає підготовку і використання аналітичної інформації, необхідної для постійної оцінки якості торговельної діяльності.

Операції із надходження і реалізації товарних запасів оформлюються угодами, договорами, контрактами, що обумовлюють права та обов'язки покупця та продавця щодо умов приймання товарів і їх відвантаження, складання відповідних

супроводжувальних документів і порядку розрахунків. Порядок прийому товару та його оформлення залежить від місця приймання (на складі постачальника, від транспортних організацій, на складі покупця), його характеру (специфікація товару), ступеня відповідності вимогам договору поставки та інших супровідних документів.

Переважає більшість суб'єктів господарювання у сфері зазвичай використовують типові форми облікових реєстрів, затверджені Наказами Міністерства статистики, що несуть рекомендаційний характер. Інформація щодо типових документів для обліку надходження, зберігання та реалізації запасів наведена у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Документальне оформлення операцій із запасами

Надходження товарів	Складський облік і внутрішнє переміщення
1. Первинний облік	Картка складського обліку
- Рахунок фактура	Книга складського обліку
- Накладна на відпуск товарно-матеріальних цінностей	Матеріальний ярлик
- Прибутковий ордер	Накладна-вимога на відпуск (внутрішнє переміщення)
- Товарно-транспортна накладна	Накладна на відпуск товарно-матеріальних цінностей
- Вантажна митна декларація	Реєстр приймання-здачі документів
- Сертифікат відповідності	Відомість залишків товарів на складі
- Акт приймання товарів за кількістю	Товарний звіт
- Акт приймання товарів за якістю	Матеріальний звіт
- Журнал обліку надходження товарів	Відомість за результатами інвентаризації
- Платіжні документи	
2. Синтетичний та аналітичний облік	
- Синтетичні рахунки	
- Аналітичні рахунки	
- журнали	
- відомості	
- Оборотна відомість	
- Фінансова звітність	

Джерело сформовано за [38, с.100]

Враховуючи той факт, що первинні документи мають бути інформативними, бо вони є підставою для внесення записів у систему бухгалтерського обліку, може виникнути проблема адаптації конкретного документа під ту чи іншу господарську

операцію. В такому випадку суб'єкти господарювання мають розробляти власні облікові реєстри, які містять усі необхідні реквізити документа та відповідають вимогам інформативності.

ІІ «Логін» у своїй діяльності переважно використовує типові форми первинних документів, затверджені виконавчими органами державної влади. Але на вимогу контрагентів підприємство адаптує облікові реєстри під майбутні господарські операції.

В умовах ринкової економіки в Україні збільшується рівень зовнішньоекономічної діяльності підприємств оптової торгівлі. Для полегшення операцій із експорту та імпорту товарів Міжнародна торговельна палата впровадила Міжнародні комерційні умови (Інкотермс), які відіграють роль обов'язкових світових умов доставки, страхування та передачі ризиків на активи, зокрема і запаси. Перелік та характеристика правил Інкотермс чинної редакції наведено у Додатку Б. Важливість цих правил для бухгалтерського обліку полягає у порядку визначенні собівартості придбаних запасів та моменту їх відображення у обліку.

Проте існують певні виключення, які не можуть бути передбачені Інкотермс, а прописуються додатково окремо у контрактах. Перелік таких факторів наведений на рис. 2.4.

Специфікація та якість товарів	Ціна та форма оплати за товар	Наслідки порушення прав інтелектуальної власності
Використання тарифних та нетарифних інструментів регулювання зовнішньоторговельних операцій	Визначення форс-мажорних обставин	Використання санкцій за порушення умов зовнішньоекономічного контракту та способи врегулювання спорів

Рисунок 2.4 – Особливості правил Інкотермс

Джерело: побудовано автором за [40, с. 3]

Як видно з рисунку 2.4 основна інформація, яка в майбутньому буде відображена у первинних документах та занесена у систему бухгалтерського обліку прописана у договорі. Правила Інкотермс виступають лише доповненням до договору та визначають лише необхідний момент для реєстрації зовнішньоекономічних операцій.

Експортні та імпорتنі операції із товарними запасами супроводжуються вантажно-митними деклараціями та іншими транспортними документами. При веденні обліку таких операції підприємствам варто звертати на правила Інкотермс, оскільки перехід ризиків на товари може відбуватися за різних умов та у різні часові проміжки в незалежності від фактичного надходження товарів на складі. В даному випадку такі товари мають бути оприбутковані та відображатися як товари в дорозі, збільшуючи тим самим загальну кількість активів підприємства.

ІП «Логін» у своїй діяльності імпортує близько 90% від загальної кількості закупівель товарних запасів. Підприємство дотримується міжнародних правил торгівлі Інкотермс та відображає операції із імпорту відповідно до правил Інкотермс.

Для потреб обліку та фінансової звітності товарні запаси класифікуються як «товари», під якими розуміються матеріальні цінності, що придбані та утримуються для подальшого продажу. Товари, як складова запасів, визнаються активом, у відповідності до норм НП(С)БО 9 «Запаси», за умови, якщо [20, п.5]:

- 1) підприємству перейшли ризики і вигоди, пов'язані з правом власності або з правом повного господарського відання (оперативного управління) на придбані (отримані) запаси;
- 2) підприємство здійснює управління та контроль за запасами;
- 3) існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням;
- 4) вартість запасів може бути достовірно визначена. Одиницею обліку товарів є їх конкретне найменування або однорідна група (вид).

Товари, які були придбані за кошти оцінюються за первісною вартістю

відповідно до вимог НП(С)БО 9, склад якої наведено на рис. 2.5.

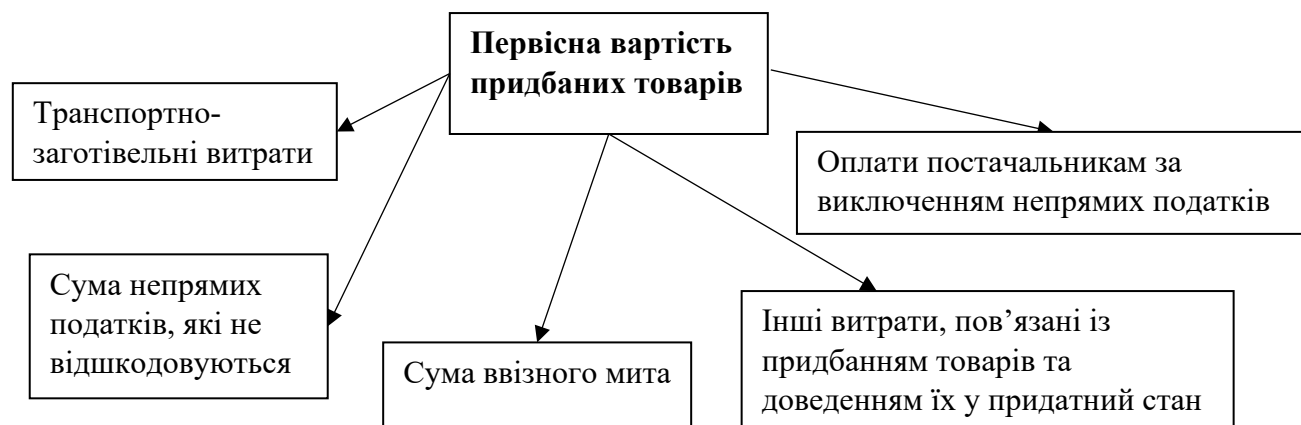

Рисунок 2.5 – Елементи первісної вартості товарів

Джерело: побудовано автором за [20, п.9.]

Не включаються до первісної вартості товарів: понаднормові втрати та нестачі товарів; фінансові витрати (відсотки за кредитом); витрати на збут; адміністративні та інші витрати, не пов'язані з доставкою та придбанням товарів. На підприємствах оптової торгівлі облік товарів ведеться за первісною вартістю.

Зі стратегічної точки зору, дані про запаси дозволяють підприємству передбачати тенденції попиту, виявляти сезонні коливання та відповідно коригувати графіки закупівель та виробництва. Доводячи рівень запасів у відповідність до очікуваного попиту, компанії можуть зменшити операційні витрати, знизити ризик старіння і підвищити швидкість реагування на зміни на ринку.

Собівартість реалізації товарних запасів визначається шляхом їх вибуття. Незалежно від напрямку вибуття запасів їх списання слід відображається в бухгалтерському обліку як збільшення витрат відповідного звітного періоду та зменшення обсягу запасів.

Методи оцінки запасів мають ключове значення у бухгалтерському обліку, вони пропонують різні підходи до визначення грошової вартості одиниць запасів. НП(С)БО та МСФЗ передбачають низку методів вибуття запасів таких як FIFO, метод ідентифікованої собівартості, метод нормативних витрат, метод ціни продажу, метод

середньозваженої вартості тощо. Поряд з цим для запасів, що мають різне призначення, законодавством не заборонено застосовувати одночасно декілька методів для оцінки вибуття запасів.

Метод FIFO (first in first out), як видно з його назви, передбачає, що перші придбані чи вироблені запаси першими продаються чи використовуються. Відповідно, при FIFO собівартість товарів, що реалізуються відображає собівартість найстаріших запасів у наявності, тоді як кінцева собівартість запасів відображає собівартість останніх придбаних або вироблених запасів. Цей метод добре узгоджується з фізичним рухом товарів на багатьох підприємствах і, як правило, призводить до збільшення звітного прибутку у періоди зростання цін.

Метод ідентифікованої собівартості застосовують у випадку виконання спеціальних заказів, проектів, а також при невеликій номенклатурі запасів. Цей метод передбачає облік фактичної собівартості по кожній конкретній одиниці товару.

Нормативні витрати застосовуються на виробничих підприємствах та встановлюють норми використанні норм витрат на одиницю продукції (робіт, послуг), які встановлені підприємством з урахуванням нормальних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей і цін, що діють на період виконання замовлення.

Метод ціни продажу використовується підприємствами роздрібної торгівлі і полягає у застосування середнього відсотка торгівельної націнки на товари. Для оптової торгівлі є неактуальним, оскільки товари реалізуються великими партіями, ціна на які визначається укладеним договором.

Найбільш застосовуваний на підприємствах оптової торгівлі є метод середньозваженої вартості, оскільки враховуючи великі обороти запасів таких суб'єктів господарювання. Цей метод доцільно використовувати в умовах нестабільності та інфляційних процесів. Переваги методу середньозваженої собівартості наведені на рис.2.6.

Обліковою політикою ІП «Логін» передбачено використання саме методу

середньозваженої собівартості вибуття товарних запасів. Підприємство має можливість балансувати рівень доходів від реалізації та понесених витрат задля їх отримання.

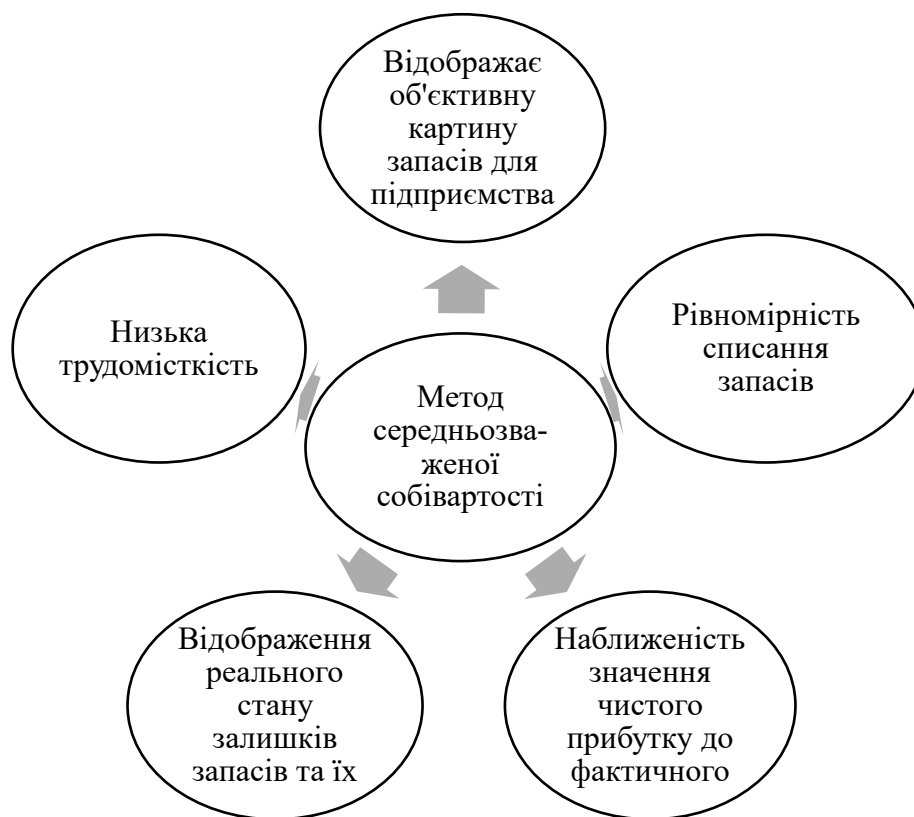

Рисунок 2.6 – Переваги методу середньозваженої собівартості

Джерело: побудовано автором за [41, с. 48]

Ще одним елементом організації бухгалтерського обліку запасів використання інформаційних технологій, які зберігають методологію та технологію бухгалтерського обліку, зменшують трудомісткість облікових процедур та підвищують якість обліку. Головним питанням є правильний вибір програмного забезпечення. Сучасні програми автоматизації бухгалтерського обліку мають певні переваги та недоліки при їх практичному використанні, виключають можливість арифметичної помилки та неправильного відображення інформації про проведені господарські операції на рахунках синтетичного та аналітичного обліку та облікових регістрах, фінансовій звітності.

На вибір програмного забезпечення обліку впливають ряд факторів, наприклад

вартість програми та її обслуговування, відповідно до яких прийде рішення. Але основним критерієм вибору програмного забезпечення має бути оцінка можливостей програми забезпечення виконання завдань обліку. Етапи впровадження автоматизації облікової системи запасів наведено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Етапи автоматизації системи обліку запасів на підприємстві

Етапи	Зміст	Завдання
Крок 1		
Аналіз поточної ситуації	Збір та аналіз інформації про поточний стан управління запасами, обраних методів обліку та інвентаризаційні процеси, включаючи витрати та втрати	Визначити ключові проблеми та вимоги до автоматизації
Крок 2		
Вибір програмного забезпечення	Вивчення доступних програмних продуктів для обліку запасів та обрання того, який найбільшою мірою відповідає потребам діяльності підприємства	Переконавшись, що вибір програмного забезпечення задовольняє усі необхідні базові функції облікового процесу запасів
Крок 3		
Впровадження програмного забезпечення	Розробка плану та графіку впровадження у облікову систему, організація навчання персоналу	Встановити програмне забезпечення, імпорт існуючих даних у нову систему
Крок 4		
Інтеграція з іншими системами	Налаштування взаємодії різних систем підприємства: облікової та фінансової	Забезпечити інтеграцію програмного забезпечення для управління запасами системою керування відносин з клієнтами (CRM)
Крок 5		
Моніторинг та аналіз	Встановлення системи моніторингу та аналізу, яка дозволяє контролювати рівень запасів, ефективність їх використання, прогнозування їх рівня, витрати на зберігання та інші показники	
Крок 6		
Оптимізація та вдосконалення	Ведення безперервного вдосконалення та оптимізації процесів управління запасами	Впроваджувати вдосконалення та зміни в систему автоматизації відповідно до потреб діяльності підприємства та економічного середовища

Побудовано автором за [42, с.567]

Запровадження автоматизованої системи обліку запасів дозволяє спростити процеси їх управління, шляхом підвищення якості, доцільності та оперативності інформації. Насамперед знижується ризик помилки внаслідок людського фактору та часу на обробку облікової інформації. Розробка сучасних напрямів автоматизації обліку запасів на торгівельних підприємствах базується на існуючих джерел даних, серед яких інформація [42, с.570]:

- про запаси – надає детальний облік інформації про кількість та стан запасів, їх рух і зміни в часі;
- про продажі та попит – необхідні для прогнозування і визначення оптимальних рівнів запасів (які товари мають бути в наявності і в яких обсягах;
- про постачальників і ланцюжок постачання – важливі для забезпечення належного обліку запасів;
- про терміни придатності, якість товарів, умови зберігання;
- про ринок та конкурентів, зміни в поведінці споживачів, нові тенденції.

На ІІІ «Логін» застосовується автоматизована система обробки облікової інформації. З цією метою використовується ліцензована копія програмного забезпечення BAS: Бухгалтерія. Ключовою перевагою даної інформаційної технології є можливість обробки великих масивів інформації та зменшення кількості помилок.

Програмне забезпечення також забезпечує автоматичне документування операцій з надходження та вибуття запасів. Внутрішніми положеннями по компанії передбачена система доступів працівників бухгалтерії до певної ділянки обліку, за яку вони відповідають. Тому процес внесення даних у систему накопичення, збору та обробки інформації контролюється підрозділом інформаційної безпеки, що зменшує ризик несанкціонованого проникнення у систему. Таким чином, організація облікової системи запасів на підприємстві передбачає відповідь на кілька ключових питань: від доцільності покупки та зберігання витрат до їх вибуття. На кожному етапі невід’ємною частиною виступає документування операцій, а також використання систем автоматизованого обліку.

2.2 Методика первинного, синтетичного та аналітичного обліку руху запасів на підприємствах оптової торгівлі

Синтетичний і аналітичний облік товарно-матеріальних запасів відіграє провідну роль в системі бухгалтерського обліку підприємств. Їх завдання-забезпечити систематизацію, управління і контроль активів, які важливі для підвищення ефективності роботи організації.

Поточний облік в бухгалтерії ведеться з різним ступенем деталізації облікових даних. У деяких випадках, наприклад, для складання фінансової звітності, досить мати інформацію в загальному вигляді в грошовому вираженні..

Однак таких узагальнених даних недостатньо для поточного управління і контролю господарської діяльності підприємства, в залежності від стану розрахунків і т.д. потрібні більш докладні бухгалтерські дані по кожному постачальнику матеріалів, виду продукції, що випускається і співробітникам підприємства. Така інформація називається аналітичною, тобто детальною. Для отримання інформації використовуються відповідні рахунки узагальнення та аналізу.

Синтетичним називається рахунок, що відображає узагальнені дані про об'єкт. Облік, організований на цих рахунках, називається узагальнюючим. Перевагою цієї інформації є можливість аналізу загального стану запасів на підприємстві, шляхом відслідковування їх динаміки.

Аналітичний рахунок - це рахунок, який надає детальну інформацію про стан економічних активів, джерела та процеси. Ці рахунки ведуться на додаток до синтетичних та називаються субрахунками, розкриваючи їх зміст. Наприклад, аналітичний облік запасів дозволяє визначити загальний обсяг матеріальних ресурсів і запаси кожного матеріалу окремо, в той час як аналітичний облік розрахунків між постачальниками і покупцями надає інформацію про розрахунки з кожною компанією і т. д.

Для ефективного управління бізнес-процесами інформація, отримана в

результаті діяльності, повинна володіти певним рівнем захисту для використання з метою забезпечення економічної безпеки господарюючого суб'єкта. Ця інформація заснована на даних бухгалтерського обліку, в якому фіксуються всі господарські операції на підприємстві, а також даних аналізу господарської діяльності. На стику інформаційних потоків різних підрозділів підприємства знаходиться бухгалтерія, яка, власне, і може формувати інформацію про реальний стан справ в господарюючому суб'єкті. [43, с. 3].

Загрози діяльності компанії можуть бути зовнішніми і внутрішніми. До зовнішніх загроз відносяться протиправні дії злочинних організацій, конкурентів, компаній, приватних осіб, що займаються промисловим шпигунством і шахрайством, банкрутство ділових партнерів і протиправні дії раніше звільнених працівників. До внутрішніх загроз відносяться пасивність (в тому числі навмисні і ненавмисні) дій співробітників підприємства, що суперечать інтересам комерційної діяльності. Для боротьби з загрозами, які постійно впливають на фінансово-господарську діяльність підприємства, необхідно проводити постійний моніторинг, але для його ефективного здійснення необхідно мати інформацію, що відповідає певним характеристикам.

В свою чергу синтетичний і аналітичний облік запасів є взаємопов'язаним, але між ними наявні відмінності, зокрема в рівнях накопичення інформації про об'єкт обліку (рис. 2.7).

Як бачимо з рисунку, сильний взаємозв'язок двох видів обліку дозволяє повністю організувати систему управління запасами. Аналітичний облік слугує контролем на тактичному рівні, а синтетичний – на стратегічному.

Відповідно до ЗУ № 996-14 від 16.07.1999. [19, ст. 2], ПІ «Логін» належить до великих підприємств, оскільки відповідає як мінімум двом з трьох необхідних критеріїв:

- балансова вартість активів більше 20 млн євро.
- чистий дохід від реалізації понад 40 млн. євро.
- кількість працівників понад 250 осіб.

Рисунок 2.7 – Відмінності між синтетичним та аналітичним обліком

Джерело: побудовано автором за [44, с.10]

В табл. 2.3 наведено показники ІП «Логін» щодо даних критеріїв за 2021-2023 рр.

Таблиця 2.3 – Критерії відповідності розміру підприємства ІП «Логін» у 2021-2023 роках

Критерій	31.12.2021	31.12.2022	31.12.2023
Балансова вартість активів, тис. євро	182032	157020	159605
Чистий дохід від реалізації, тис. євро	280410	151254	156741
Кількість працівників, осіб	333	316	311

Джерело: побудовано автором на основі фінансової звітності ІП «Логін»

Таким чином, відповідно до ст. 12 Закону підприємство зобов'язане вести облік та складати фінансову звітність відповідно до МСФЗ. Але, як було зазначено у розділі 1, відмінності у вимогах національної та міжнародної до обліку запасів є мінімальними.

Облік товарів ведеться на активному рахунку 28 «Товари». За дебетом відображається надходження товарів, за кредитом їх вибуття. На підприємствах

оптової торгівлі відсутня товарна націнка, тому вартість товарів на звітну дату оцінюється відповідно НП(С)БО 9 «Запаси» за найменшою з двох вартостей: або первісною вартістю [20, п. 24]. За МСБО 2 оцінка відбувається за найменшою з двох вартостей: чистою вартістю реалізації чи собівартістю [14]. Станом на звітну дату визначається дебетове сальдо рахунку зі зменшенням на суму можливого резерву знецінення.

Бухгалтерські проведення операцій із надходження, зберігання та використання товарних запасів передбачають відображення в обліку коректної інформації щодо кількості запасів та їх вартості. Господарські операції із надходження товарів та їх проведення в обліку на ІП «Логін» наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Відображення операцій в бухгалтерському обліку операцій із надходження товарів на ІП «Логін»

№ з/п	Документ	Суть господарської операції	Кореспонденція рахунків	
			Дт	Кт
Облік надходження (перша подія отримання товарів)				
1	2	3	4	5
1	Товарно-транспортна накладна	Відображено надходження товарів від постачальника	28	63
2	Податкова накладна	Відображено право на податковий кредит з ПДВ (до реєстрації податкової накладної постачальником)	6442	631
3	Податкова накладна	Відображено податковий кредит з ПДВ (після реєстрації податкової накладної)	641/ПДВ	6442
4	Платіжне доручення	Відображено оплату постачальнику	63	311
Облік надходження (перша подія видання авансу)				
1	Платіжне доручення	Надходження авансу від покупця	371	311
2	Податкова накладна	Відображено податковий кредит з ПДВ у складі виданого	6442	6441
3	Видаткова накладна	Відображено відвантаження товару	361	702
4	Податкова накладна	Закриття податкових зобов'язань з ПДВ	702	643

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4	5
5	Бухгалтерська довідка	Відображено собівартість реалізації товарів	902	28
6	Бухгалтерська довідка	Відображено витрати пов'язані із збутом товарів	93	65,66,685
7	Видаткова накладна	Відображено взаємозалік заборгованості	681	361
8	Бухгалтерська довідка	Списано на фінансовий результат:		
		Дохід від реалізації	702	791
		Собівартість реалізації	791	902
		Витрати на збут	791	93

Джерело: побудовано автором з [45]

З даних таблиці видно, що ІП «Логін» використовує рекомендовані нормативною базою рахунки бухгалтерського обліку. Кожне відображення господарської операції у бухгалтерському обліку супроводжується первинним документом, який є підставою для внесення записів в Головну книгу.

В процесі проведення дослідження аспектів синтетичного обліку слід зосереджуватися на певні умови виникнення нерелевантних товарних запасів. Насамперед, до таких суджень спонукає аналіз бухгалтерських записів з руху запасів. Так, наприклад, якщо за даними синтетичного обліку підприємство використовує менше товарів ніж їх закуповує, може виникнути ситуація, коли балансова вартість запасів буде суперечити вимогам нормативної бази, що зумовлює необхідність у їх переоцінці.

На ІП «Логін» аналітичний облік запасів ведеться за їх групами, найменуванням, номенклатурним номером (артикулом) тощо. Станом на звітну дату складається оборотно-сальдова відомість, яка містить інформацію щодо залишків у кількісному та вартісному еквівалентах на початок та кінець періоду, а також їх обороти. При цьому на синтетичному рахунку 28 «Товари» відсутні будь-які аналітичні рахунки, що надають більш точну інформацію про стан кожної вагової групи товарів.

Отже, на ІІ «Логін» для синтетичного обліку використовуються рекомендовані нормативними актами Мінфіну рахунки та проведення у бухгалтерському обліку, тим самим збільшуючи ступень інформативності бухгалтерських записів.

Переоцінка товарних запасів відбувається декілька разів на рік та визнається у складі інших операційних витрат, відображених в періоді, в якому вони виникли. Аналітичний облік на підприємстві присутній, але ведеться окремо від синтетичного, що може призвести до виникнення складнощів при аналізі доходів від продажів тієї чи іншої групи товарів.

Підставами для проведення переоцінки запасів зазвичай є втрата їх первісної якості, часткове пошкодження, моральне старіння, сезонні коливання попиту, зниження ринкових цін, закінчення терміну придатності, товарний надлишок тощо. В такому випадку наказом по підприємству створюється спеціальна комісія, яка аналізує вищенаведені фактори на вплив балансової вартості запасів.

На суму знецінення запасів, визначену за результатами здійснення процедури тестування запасів за їх балансовою вартістю очікуваної ціни продажу, створюється резерв уцінки запасів.

Резерв уцінки запасів створюється у сумі перевищення балансової вартості запасів (з урахуванням попередньо створеного резерву за окремими позиціями та партіям запасів) над їх очікуваною вартістю реалізації.

Для обліку резерву уцінки запасів застосовується окремий контрактивний субрахунок такий як, наприклад, 2811 «Резерв уцінки».

За характеристиками зазначений субрахунок – пасивний, з аналітикою за номенклатурою та партіями знижених у ціні запасів. По кредиту субрахунку відбивається створення резерву уцінки, по дебету – списання раніше створеного резерву у з вибуттям запасів, якими резерв було створено [46]. Інформація щодо бухгалтерських проводок при операціях переоцінки запасів на ІІ «Логін» наведена у табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Типові кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку щодо переоцінки запасів на ІІ «Логін»

Облік переоцінки товарів				
№ з/п	Документ	Суть господарської операції	Кореспонденція рахунків	
			Дт	К
1	Акт переоцінки; бухгалтерська довідка	Відображено доходи від дооцінки товарів	28	719
2	Акт переоцінки; бухгалтерська довідка	Відображено витрати від уцінки товарів	946	28
Облік переоцінки товарів (із застосуванням резерву уцінки)				
1	Акт переоцінки; бухгалтерська довідка	Створення резерву знецінення запасів	946	2811
2	Бухгалтерська довідка	Використання резерву знецінення запасів	2811	28

Джерело: побудовано автором з [45]

ІІ «Логін» у своїй діяльності застосовує підхід із уцінкою запасів через витрати періоду. Перевагою цього методу є приближена точність визнання витрат на знецінення запасів у звітному періоді, а недоліком – підвищена регулярність переоцінки перед кожною датою, на яку складається як і річна, так і проміжна фінансова звітність.

Особливостями підходу створення резерву знецінення запасів є зменшення балансової вартості запасів на суму цього резерву. У випадку значної кількості неліквідних товарів використання цього підходу забезпечить надання більш правдивої інформації користувачу про реальну вартість запасів.

На противагу уцінки виникає ситуація дооцінки, коли балансова вартість запасів є нижчою за їх справедливую вартість та чисту вартість реалізації. Підприємство на підставі рішення комісії може провести коригування балансової вартості у більшу сторону, тим сам збільшивши корисність активу. Доходи від дооцінки товарних запасів в межах уцінки відображаються за дебетом 28 рахунку «Товари», а понад рахунку 719 «Інший операційний дохід».

Завершальним етапом обліку запасів є їх процес вибуття. На підприємствах оптової торгівлі ключовим напрямком припинення визнання товарів як активи є їх реалізація з метою отримання доходів. Порядок відображення господарських операцій під час реалізації товарів відображено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Відображення операцій в бухгалтерському обліку операцій із реалізації товарів на ІП «Логін»

Облік реалізації (перша подія продаж товарів)				
1	2	3	4	5
1	Видаткова накладна	Відображено дохід від реалізації товарів	361	702
2	Видана податкова накладна	Відображено податкові зобов'язання з ПДВ у складі доходу	702	641/ПДВ
3	Бухгалтерська довідка	Відображено собівартість реалізації товарів	902	28
4	Бухгалтерська довідка	Відображено витрати пов'язані із збутом товарів	93	65,66,685
5	Платіжне доручення	Надходження оплати від покупця	311	361
6	Бухгалтерська довідка	Списано на фінансовий результат:		
		Дохід від реалізації	702	791
		Собівартість реалізації	791	902
		Витрати на збут	791	93
Облік реалізації (перша подія надходження попередньої плати від покупця)				
1	Банківська виписка	Відображено надходження авансу від покупця	311	681
2	Податкова накладна	Відображено податкові зобов'язання з ПДВ у складі отриманого авансу	643	641
3	Видаткова накладна	Відвантажено товари покупцю	361	702
4	Податкова накладна	Відображено взаємозалік ПДВ	702	643
5	Бухгалтерська довідка	Відображено собівартість реалізації товарів	902	28
6	Бухгалтерська довідка	Відображено витрати пов'язані із збутом товарів	93	65,66,685

Джерело: побудовано автором з [45]

Для аналітичного обліку запасів рекомендується застосовувати наступний набір критеріїв:

- організація – запаси перебувають у розпорядженні деякої конкретної

організації;

- склад - запаси мають прив'язку до міста зберігання або до матеріально-відповідальної особи;
- номенклатура — для запасів обов'язково має бути заведена картка;
- додаткові характеристики та серія – описують номенклатурну позицію;
- якість – для запасів може бути дано якість, що описує його придатність;
- замовлення – запаси можуть бути зарезервовані на замовлення;
- рахунок бухгалтерського обліку;
- податкове призначення – цільове призначення використання з погляду податкового обліку.

За додатковими властивостями аналітичного обліку запасів необхідно:

- здійснити вибір первинних документів (із затверджених типових форм або розроблення власних) за допомогою, які будуть оформлятися операції з руху запасів;
- забезпечити своєчасне документальне оформлення операцій з руху запасів;
- відповідно до потреб бухгалтерського обліку та управлінських функцій, здійснити групування запасів на складах;
- зазначити у Наказі про облікову політику методичні прийоми, які будуть відображати методику бухгалтерського обліку запасів підприємства;
- скласти договори про повну матеріальну відповідальність осіб, які нести будуть відповідальність за збереження запасів;
- визначити обліковий сектор та його обов'язки щодо відображення в обліку операцій з запасами на складах [47, с.59].

ІІІ «Логін» у своїй діяльності веде аналітичний облік за групами запасів окремо від синтетичного та в іншому програмному забезпеченні.

При переносі даних з однієї облікової системи автоматично збільшується ризик помилки, викликаного людським фактором, що може призвести до викривлення облікової інформації. На рис. 2.8 наведено номенклатурні групи за аналітичним

обліком товарів.

Як бачимо, основну частку запасів ІП «Логін» у 2021-2023 роках складають комп'ютери та їх комплектуючі. Це пов'язано насамперед із високою вартістю номенклатурних одиниць. У 2022 році їх вартість знизилася до суми 601755 тис. грн., що може говорити про можливі перебої із поставками товарів чи різкого підвищення попиту.

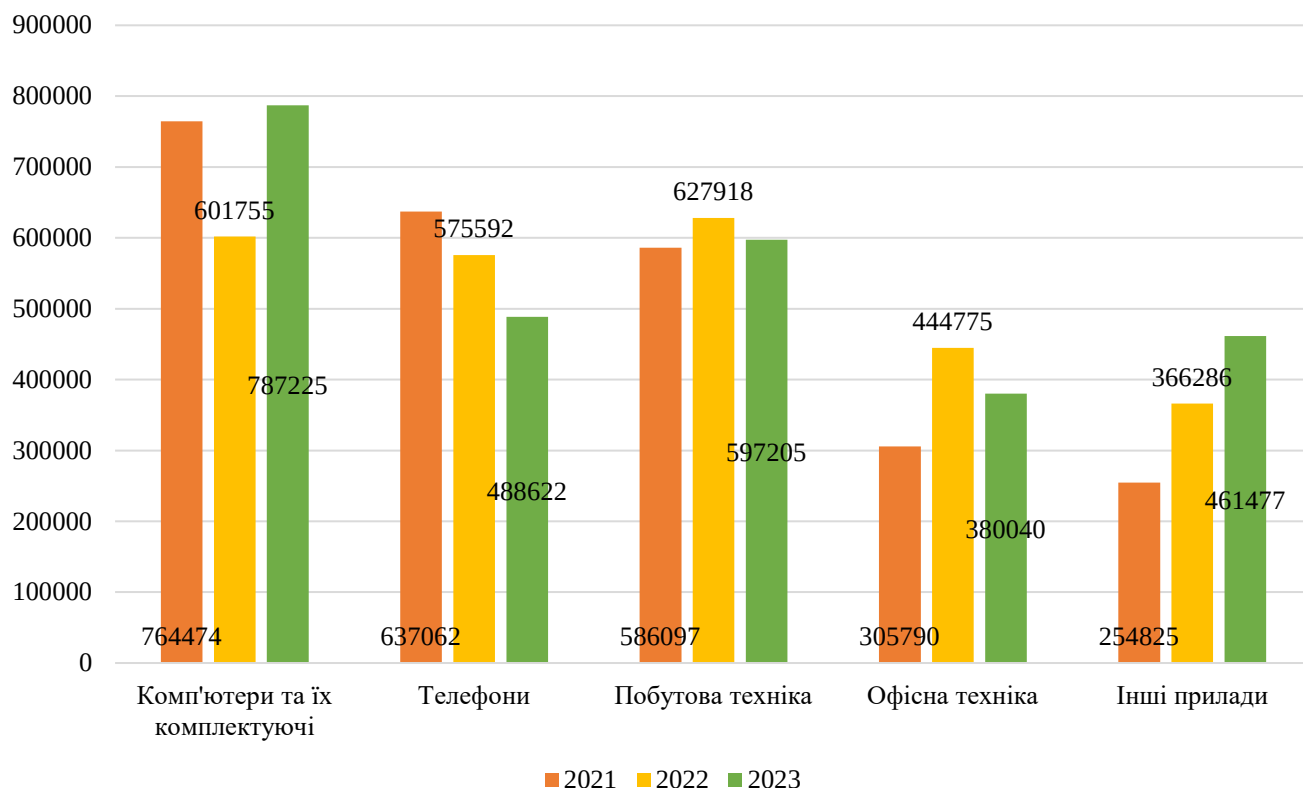

Рисунок 2.8 – Структура запасів ІП «Логін» у 2021-2023 рр., тис. грн.

Джерело: побудовано автором на основі фінансової звітності ІП «Логін»

Таким чином, система синтетичного та аналітичного обліку на досліджуваному підприємстві присутня, проте не доскональна. Особливої уваги потребує аналітичний облік, оскільки його реєстри можуть містити як і навмисне так і випадкову помилку через недостатність автоматичного контролю.

2.3 Оцінка системи внутрішнього контролю на підприємстві в управлінні запасами

Управління запасами торговельного підприємства – це система організаційних заходів і стратегій, вкладених у підвищення ефективності і контроль за товарно-матеріальними запасами (товарної масою), що у сфері обігу і призначені для продажу задоволення попиту споживачів.

Цей процес постає як посередник між поставками та споживанням, різноманітність та підтримання оптимального ритму цих процесів. Управління запасами включає стратегічне зберігання та управління ресурсами, необхідними для продажу, а також забезпечення функціонування підприємства [48, с.208].

Управління запасами впливає на управління грошовими потоками, оскільки надмірні запаси блокують кошти, які можна було б використовувати на інші цілі, наприклад, на інвестиції в ініціативи щодо розвитку або виплати боргів. Ефективний контроль запасів забезпечує наявність достатньої кількості запасів для задоволення попиту клієнтів без зайвих витрат на утримання чи дефіциту, що може призвести до втрат продажу та погіршення відносин з клієнтами [49, с.3].

Процес управління товарними запасами складається з трьох етапів, наведених на рис. 2.9.

Як бачимо, процес управління запасами передбачає обґрунтований аналіз та поліпшення стану усіх етапів циклу запасів на підприємстві: надходження, зберігання, та їх використання.

Важливим інструментом оптимізації запасів при управлінні товарами є програмне забезпечення для прогнозування попиту. Воно засноване на безперервному аналізі даних динаміки реалізації різними каналами збуту та попиту, що дозволяє створювати прогнози споживання товарів.

Рисунок 2.9 – Етапи управління запасами підприємства

Джерело: побудовано автором за [50]

Другий інструмент – автоматизація процесів суміщення та поповнення запасів. Програмне дозволяє контролювати кількість завантажень і в залежності від заданих параметрів автоматично виконує інформування відповідальних осіб у випадку проблемних ділянок.

За таких умов набагато зменшується витрата людських ресурсів, а також ризик помилки внаслідок людського фактора.

Третій інструмент – АВС-аналіз. Цей метод допомагає класифікувати товари або матеріали за трьома категоріями (А, В, С) залежно від їх важливості. Товари категорії А – це найважливіші, тоді як товари категорії С – не такі важливі. Це дозволить збільшити кількість товарів та ресурсів для управління товарами та матеріалами, що може забезпечити найбільший внесок у результативність показів [51, с.23-24].

У формуванні оптимальної структури активів метод АВС-аналізу переважно

використовують при корегуванні номенклатури товарів (асортименту продукції) та їх запасів. Метою цього аналізу є не лише збільшення обсягу продажу, але й зростання прибутку самого підприємства. Важливим є і той момент, що дані ABC-аналізу дозволяють визначити і споживчу цінність кожного товару. Споживча цінність є однією із ключових категорій сучасної теорії управління економічними процесами. Чим вищою є функціональна цінність продукту або послуги для цільового споживача і чим більшою мірою цей споживач вважає для себе їх ціну прийнятною, тим імовірнішим буде попит на такі продукти, а підприємство, яке їх випускає, буде зберігати позитивну економічну динаміку в довгостроковій перспективі [52, с.180].

На ІІ «Логін» застосовуються елементи ABC аналізу для контролю доходів та стану кожної номенклатурної групи. За результатами проведеного аналізу встановлюється нормативний рівень запасів для їх зберігання на складі, перевищуючи чи занижуючи який підвищується ризик втрати доходів чи понесення додаткових витрат.

Ще одним із методів управління запасами є метод економічного розміру замовлення (EOQ). Цей метод дозволяє визначити оптимальний розмір замовлення, що мінімізує загальні витрати на управління запасами, включаючи витрати на утримання запасів та витрати на замовлення. Використання EOQ є особливо актуальним для компаній, що працюють в областях з високим оборотом запасів, таких як оптова торгівля та дистрибуція [53, с.194].

ІІ «Логін» не застосовує у своїй діяльності метод EOQ, тим самим не може визначити оптимальний обсяг замовлень товарних запасів.

Таким чином, у компанії підвищується ризик завищення витрат на придбання та зберігання зайвих запасів, які не будуть оперативно використані у господарському циклі діяльності.

Поточні обсяги запасів на підприємстві визначаються відповідно до попиту споживачів. На рис. 2.10 зображено динаміку запасів за 2021-2023 рр.

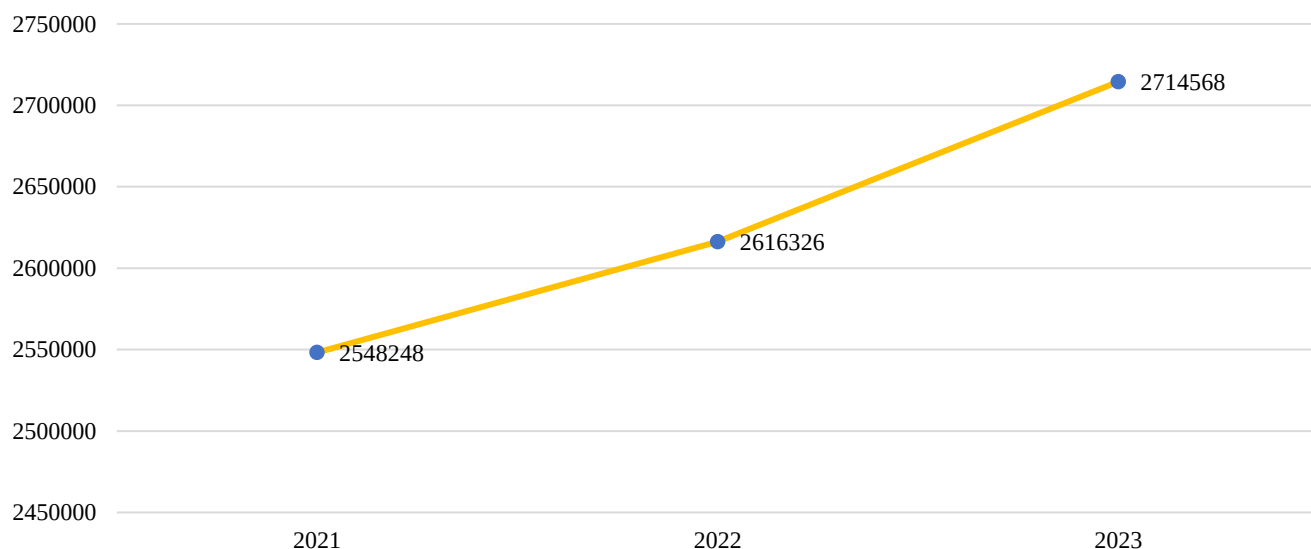

Рисунок 2.10 – Динаміка обсягів товарних запасів на ИП «Логін» у 2021-2023 роках, тис. грн.

Джерело: побудовано автором на основі фінансової звітності ИП «Логін»

З наведеної діаграми можна побачити, що кількість товарних запасів у вартісному еквіваленті поступово збільшується та становила у 2023 році 2 714 568 тис. грн. Враховуючи динаміку обсягів доходів від реалізації, для підприємства нарощування кількості запасів є позитивним фактор, бо призводить до збільшення обсягів виручки.

Проте, з іншого боку, через збільшення кількості запасів підвищується ризик виникнення неліквідних товарних груп. В даному випадку підприємство регулярно переглядає балансову вартість таких запасів та у випадку необхідності проводить їх уцінку, щоб не суперечити вимогам МСБО 2. Витрати від такої уцінки є витратами періоду, в якому була проведена уцінка.

Уцінка запасів відбувається на підставі висновку експертної комісії підприємства. Для виявлення таких груп товарів проводиться позапланова інвентаризація, що тягне за собою оцінку стану запасів, їх можливість реалізації та технічну застарілість. На підставі акту інвентаризації оформлюється бухгалтерська довідка із визначеними групами, що підлягають уцінці та визначений відсоток уцінки

для таких груп. Після цього дана операція відображається в системі бухгалтерського обліку.

Ефективна система внутрішнього контролю контролює надійність керівництва компанії та надає інформацію про управлінські рішення, їх якість, надійність, унікальність та цілісність. Метою функціонування системи внутрішнього контролю є забезпечення довіри керівництва до інформації про відхилення від поставлених стратегічних цілей та прийняття відповідних стратегічних рішень.

Оцінка систему внутрішнього контролю (СВК) підприємства в розрізі таких етапів:

- Вивчення різних особливостей формування і функціонування СВК на конкретному підприємстві в розглянутий період, зокрема аналіз впливу факторів зовнішнього середовища.
- Вивчення за допомогою різних інструментів кожного елемента СВК.
- Здійснення комплексної оцінки СВК як інтегрованої системи в контексті взаємодії всіх її елементів і з урахуванням впливу зовнішнього середовища.
- Формування висновків (звітів) про стан СВК і рекомендацій щодо підвищення її надійності та ефективності.

Ознаками ефективної системи внутрішнього контролю і бухгалтерського обліку товарних запасів є [55]:

- 1) постійне інвентаризації запасів (обов'язкові, планові, раптові);
- 2) наявність інвентаризаційної комісії (постійно діюча, робітники – для одночасного проведення інвентаризації при великому обсязі);
- 3) оперативне надання інвентаризаційній комісії останніх на момент інвентаризації прибуткових і видаткових документів або звітів про рух матеріальних цінностей;
- 4) здійснення контролю за оформленням результатів інвентаризації відповідними документами (інвентаризаційні описи, порівняльні відомості);

- 5) організація системи допусків до складських приміщень;
- 6) розробка внутрішніх інструкцій з прийому, зберігання та відпуску товарів;
- 7) здійснення контролю за дотриманням інструкцій з прийому, зберігання та відпуску товарів;
- 8) організована закупівля товарів здійснюється лише на підставі затверджених відділом закупок заявок;
- 9) звірка обсягів фактичних закупівель із запланованими;
- 10) контроль за оформленням прибуткових документів під час оприбуткування товарів на склад;
- 11) документальне оформлення будь-яких розбіжностей;
- 12) наявність укладених договорів про матеріальну відповідальність із завідувачами складів та комірниками
- 13) ведення кількісно-номенклатурного обліку матеріалів на складі у із зазначенням ціни;
- 14) регулярне складання та подання матеріально-відповідальними особами звітів;
- 15) наявність посадових інструкцій, що розмежовують обов'язки та відповідальність працівників при здійсненні операцій з матеріалами;
- 16) періодичне проведення переоцінок ТМЦ;
- 17) повна автоматизація обліку на ділянці;
- 18) здійснення процедур контролю повноти, правильності і своєчасності внесення даних господарських операцій в комп'ютерну програму

Залежно від мети внутрішнього контролю та необхідності отримання різної науково обґрунтованої інформації про діяльність підприємства можливе використання різних методів, наведених на рис. 2.11.

Рисунок 2.11 – Методи СВК на підприємстві

Джерело: побудовано автором за [56]

Як бачимо, усі методи спрямовані на постійний контроль за активами підприємства з метою їх збереження від необережних чи шахрайських дій. Товарні запаси виступають оборотними активами, які потребують особливої уваги в їх збереженні, оскільки складають значну частину майна підприємства.

Середовище, що підлягає моніторингу, має забезпечувати доступ до активів, аналіз бізнес-операцій, результатів діяльності компанії та їх відображення у фінансовій звітності та бухгалтерському обліку.

Найбільш ефективним методом для оцінки впливу СВК на стан запасів на підприємстві є їх інвентаризація. Положенням Мінфіну № 879 від 02.09.2014 року визначаються наступні цілі проведення інвентаризації усіх активів та зобов'язань (рис.2.12).

На ІП «Логін» щорічно проводиться річна інвентаризація товарних запасів не раніше ніж за три місяці до дати звітності, що передбачено п.10 Положення.

Рисунок 2.12 – Цілі проведення інвентаризації відповідно до Положення № 879

Джерело: побудовано автором за [57, п.5]

Таким чином відбувається попередня оцінка системи внутрішнього контролю, яка дає можливість зробити висновки щодо відповідності фактичної кількості запасів із відображеною в обліку станом на звітну дату без суцільного перерахунку.

Проведення раптових інвентаризацій запасів на підприємстві проводиться щоквартально в різні дати та оформлюється внутрішнім розпорядчим наказом. Результати таких інвентаризацій підвищують ступінь довіри керівництва до системи внутрішнього контролю.

Отже, стан системи внутрішнього контролю на підприємстві напряму впливає на усі статті активів, в тому числі і на товарні запаси. Однією з основних процедур виявлення недоліків у функціонуванні даної системи є проведення інвентаризації з метою зменшення ризиків неправомірного привласнення майна підприємства.

2.4 Удосконалення достовірності інформаційного забезпечення руху запасів у фінансовій звітності підприємства

Належним чином організований бухгалтерський облік реалізації товарних запасів має важливе значення для підвищення ефективності роботи підприємств, для забезпечення своєчасних та повних розрахунків з контрагентами та бюджетом за податковими зобов'язаннями. Система бухгалтерського обліку потребує постійного вдосконалення разом із розвитком суспільних відносин та законодавчих вимог.

Сьогодні залишаються невирішеними кілька питань, які створюють методичну неузгодженість у практиці обліку запасів торгових підприємств, а саме:

1. Відсутній порядок бухгалтерського обліку товарних запасів, які не використовують у господарській діяльності підприємства понад один рік і не можуть бути реалізовані у зв'язку з відсутністю попиту на них
2. Не врегульовано бухгалтерський облік товарних запасів, що надійшли безоплатно і не використовуються в господарській діяльності, тому не можуть бути віднесені до таких, які принесуть економічну вигоду в майбутньому,
3. Немає чіткого визначення та аргументації методики обліку такого досить специфічного об'єкта запасів, як поворотна тара.
4. Недосконалість аналітичного обліку товарних запасів.

Рішення всіх цих питань вимагає відповідного методологічного узгодження та розробки методики практичного застосування на підприємствах. Результати будь-яких змін облікової системи мають відображатися у чинній редакції облікової політики.

ІІІ «Логін» закуповую товари, укладаючи при цьому договори про постачання з їх виробниками чи постачальниками (посередниками). Матеріально відповідальні особи здійснюють приймання товарів на склад, що оформлюється відповідними документами: накладними, товарно-транспортними накладними та актами

приймання-передачі тощо. При необхідності можуть також додаватися сертифікати щодо якості отриманого товару та вантажно-митні декларації при імпорتنих операціях.

Також на підприємстві бувають випадки коли власних складських приміщень недостатньо. В такому разі укладається договір оренди чи тимчасового зберігання з іншим підприємством, в якому фіксуються зобов'язання сторін та умови зберігання.

Крім надходження та збуту рух товарів може відбуватися всередині підприємства, тобто внутрішнє їх переміщення. До таких операцій відносять переміщення між складами, зі складу до магазину та навпаки, списання, переоцінка, відображення результатів проведеної інвентаризації тощо. При цьому балансова вартість таких запасів може і не змінюватися, але факт будь-якого переміщення запасів має бути зафіксованим у обліку.

Для торгового підприємства ведення обліку товарів та товарних операцій необхідно для того, щоб отримувати достовірну інформацію про наявність та рух товарів на складі, контролювати заборгованість перед постачальниками та покупців, давати оцінку роботі співробітників, контролювати виручку та рентабельність підприємства дозволяє перевірити наявність товарів складі, і навіть виявити залишки чи недоліки товарної продукції. Ефективність облікової системи оцінюється комплексно із системою внутрішнього контролю.

Для підвищення рівня організації та обліку запасів підприємству рекомендується зробити певні кроки по вдосконаленню системи обліку запасів. На ІІІ «Логін» слід працювати у наступних напрямках (рис. 2.13).

Система документування на ІІІ «Логін» регулюється положенням про документообіг та затверджується внутрішнім розпорядчим документом. Його основним недоліком є відсутність регулярних переглядів та оновлень, що може призвести до використання застарілих форм первинних документів, які знижують рівень довіри до здійснених господарських операцій.

	Упорядкування первинної документації
	Застосування уніфікованих форм
Напрямки вдосконалення облікової системи запасів	Збільшення рівня автоматизації облікових процесів
	Покращення системи аналітичного обліку товарів
	Зменшення обсягів витрат на утримання та зберігання запасів
	Підвищення рівня рентабельних груп запасів

Рисунок 2.13 – Напрямки вдосконалення облікової системи на ІП «Логін»

Джерело побудовано автором за [59, с.129]

Найбільшим недоліком системи бухгалтерського обліку запасів на ІП «Логін» є відсутність чіткого аналітичного обліку товарних груп. Для ІП «Логін» пропонується вдосконалити систему аналітичного обліку товарних запасів. Насамперед виділення субрахунків для кожної суттєвої групи запасів таких як:

- 281 «Комп'ютери»
- 282 «Мобільні телефони»
- 283 «Офісна оргтехніка»
- 284 «Телевізори»
- 285 «Холодильники»
- 286 «Програмні продукти»
- 287 «Мережеве обладнання»
- 288 «Комп'ютерні комплектуючі»
- 289 «Інші товари»

Застосовуючи дану аналітику, підприємство підвищить точність аналізу

використання запасів в розрізі їх номенклатурних груп. Також підвищиться рівень якості інформаційного забезпечення як і працівників бухгалтерії, так і складських робітників.

Наступним кроком вдосконалення системи аналітичного обліку є вже безпосередня ідентифікація кожного елементу товарів. Присвоєння відповідного артикулу кожному матеріальному ресурсу допоможе бухгалтеру знайти та розпізнати будь-який серед багатьох інших об'єктів.

Після того як всі запаси були класифіковані і закодовані, необхідно перейти до ведення обліку на основі коду, а не найменування. Код товару обов'язково повинен бути відображений в прибуткових і видаткових документах, картках складського обліку та документах аналітичного обліку. Оскільки працівники складу керуються кодуванням, помилки при ідентифікації запасів зводяться до мінімуму.

Оптимізація переміщення документів між різними службами підприємства при організованій системі документообігу. На етапі первинного обліку матеріальних ресурсів необхідно організувати бухгалтерську роботу таким чином, щоб мінімізувати витрати часу на проведення робіт і прискорити передачу первинних документів з обліку запасів в бухгалтерію підприємства. Можна виділити області, що вимагають поліпшення в управлінні документообігом, такі як: використання документів, в яких попередньо заповнюються постійні реквізити, скорочення кількості видаваних і оброблюваних документів в результаті використання накопичувальних документів, раціоналізація документообігу за рахунок скорочення числа людей, що беруть участь в підготовці документів, усунення непотрібних форм документів, попереднє планування документообігу тощо.

Регулярне проведення інвентаризацій матеріальних залишків дозволяє підвищити надійність системи бухгалтерського обліку в розрізі усіх активів та зобов'язань. Запаси як один із найбільш ризикованих активів є пріоритетним об'єктом інвентаризації на підприємствах оптової торгівлі.

Таким чином облік запасів - один з найбільш трудомістких етапів, так як він

працює з десятками, сотнями, а іноді і тисячами товарно-матеріальних цінностей, тому впровадження автоматичного обліку запасів значно підвищить ефективність бухгалтерських послуг [58, с.370].

Для ефективного управління запасами необхідно збільшувати продажі з мінімальними витратами у виробничих умовах, з максимальним дотриманням обсягу, структури, розстановки і руху запасів. Дистриб'юторським компаніям можна запропонувати два основних варіанти поліпшення продажів:

- 1) скорочення обсягів закупівель товарів, на які немає поточного попиту та з обмеженим строком придатності;
- 2) збільшення оптимальних асортиментних груп товарів, які є високо рентабельними.

Отже, на ІІІ «Логін» інформаційне облікове забезпечення має свої плюси та недоліки. Проте його вдосконалення процес довгий та трудомісткий, який потребує значного часу спільної роботи працівників бухгалтерії з іншими структурними підрозділами підприємства.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АНАЛІЗУ НАЯВНОСТІ ТА РУХУ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ

3.1 Організаційні аспекти аналізу запасів підприємства

Одним з ключовим елементів у діяльності підприємства оптової торгівлі є налагодження ефективного циклу із надходження та збуту товарів. Основне завдання бухгалтерського обліку – достовірне та своєчасне відображення господарських операцій на всіх етапах перебування товарів на підприємстві. Важливість бухгалтерського фіксування всіх фактів діяльності підприємства є запорукою правильного заповнення фінансових звітів та отримання достовірних фінансових результатів.

Метою аналізу є виявлення тенденцій про стан, рух та ефективність витрачання запасів, реальних резервів зниження собівартості продукції та витрат підприємства для прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень. Завданням економічного аналізу є пошук внутрішньовиробничих резервів економії та раціонального використання матеріальних ресурсів.

Аналіз стану запасів дозволяє як розрахувати можливі відхилення (економію чи перевитрата) обсягу фактично витрачених ресурсів від запланованих показників, а й встановити причини виникнення цих відхилень, тобто вплив певного кола чинників у сумі витрат. Проведення аналізу дозволяє виявити резерви зниження матеріальних витрат підприємства та розробити оптимальні економічно обґрунтовані управлінські рішення щодо подальшого розвитку виробництва. У загальному вигляді етапи аналізу стану та використання товарних запасів наведено на рис. 3.1.

Для вивчення динаміки запасів аналізується динамічний діапазон фактичного залишку запасів за ціною, що дорівнює фактичній ціні (при наявності відповідної

інформації і в натуральному вираженні), і розраховуються абсолютні і відносні зміни розміру запасів.

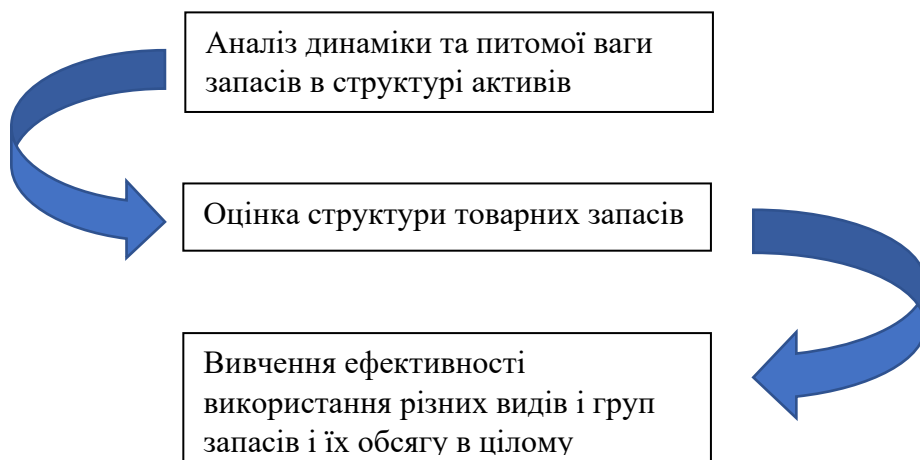

Рисунок 3.1 – Етапи аналізу товарних запасів

Джерело побудовано автором за [60, с. 175, 176]

Формулювання більш поглиблених висновків про динаміку запасів зумовлює використання додаткових показників, таких як [61, с. 69]:

- Товарні запаси на 1 гривню продажів (характеризує ефективність використання матеріальних ресурсів);
- Середньорічний темп зростання запасів і продажів.
- Рівень запасів у відсотках від обсягу продажів.

ПІ «Логін», як і більшість вітчизняних підприємств, внаслідок впровадження у 2022 році воєнного стану в Україні постраждало від економічної кризи. У табл. 3.1 наведено горизонтальний аналіз основних показників діяльності підприємства у 2021-2023 роках. Аналіз показує, що у 2023 році збільшився показник виручки на 724206 тис. грн. або на 12,29%. В свій час собівартість збільшилася на 17,02%, що призвело до зменшення виручки на 1 гривню залучених витрат на 5 копійок до рівня 1,14 грн. Чистий фінансовий результат підприємства у 2023 році є збитковим та відповідно рентабельність продажів є від'ємною, що вказує на неефективність використання ресурсів з метою отримання прибутку.

Таблиця 3.1 – Аналіз основних економічних показників діяльності Іноземного підприємства «Логін» за 2021-2023 рр.

Показник	2021	2022	2023	Абсолютне відхилення, тис. грн.			Відносне відхилення, %		
				2023/ 2022	2022/ 2021	2023/ 2021	2023/ 2022	2022/ 2021	2023/ 2021
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	8670992	5891508	6615714	724206	-2779484	-2055278	12,29%	-32,05%	-23,70%
Собівартість реалізації, тис. грн.	7715579	4956034	5799339	843305	-2759545	-1916240	17,02%	-35,77%	-24,84%
Чистий прибуток (тис. грн.)	810049	14107	-141784	-155891	-795942	-951833	-1105%	-98,26%	-117,50%
Виручка на 1 грн. витрат	1,12	1,19	1,14	-0,05	0,06	0,0169	-	-	-
Рентабельність продажів	9,34%	0,24%	-2,14%	-2,38%	-9,10%	-11,49%	-	-	-

Джерело : побудовано автором на основі фінансової звітності ІП «Логін»

Насамперед це пов'язано із впровадженням у 2022 році в Україні воєнного стану, що підвищує ризик нестабільності функціонування суб'єктів господарювання. Станом на 2023 рік компанія переживає кризові явища, зокрема щодо перевищення понесених витрат над отриманими доходами. ІП «Логін» на в кінці кожного звітного року затверджує фінансові плани на наступний рік. Вони містять прогностичні значення, на які компанія планує вийти за результатами діяльності. У табл. 3.2 наведено заплановані та фактичні показники обсягів реалізації товарів по групах.

Таблиця 3.2 – Витяг із фінансового плану ІП «Логін» за 2021-2023 роки,

Назва	2021		2022		2023	
	План	Факт	План	Факт	План	Факт
Комп'ютери та їх комплектуючі	2500000	2601298	2400000	1355047	2200000	1918557
Телефони	2000000	2167748	2200000	1296132	2000000	1190829
Побутова техніка	2000000	1994328	2200000	1413962	1900000	1455457
Офісна техніка	1100000	1040519	1150000	1001556	1000000	926200
Інші товари	1000000	867099	1200000	824811	1200000	1124671
Всього	8600000	8670992	9150000	5891508	8300000	6615714

Джерело: побудовано автором на основі фінансової звітності ІП «Логін»

На основі наведених планових та фактичних показників визначається відхилення та відсоток виконання прогнозного значення. Після виявлення відхилень, вони аналізуються фінансовими аналітиками підприємства. У табл. 3.3 наведено ступінь виконання фінансових планів за 2021-2023 роки.

Таблиця 3.3 – Характеристика виконання фінансових планів ІП «Логін»

Назва	2021		2022		2023	
	▲, тис. грн.	% виконання	▲, тис. грн.	% виконання	▲, тис. грн.	% виконання
Комп'ютери та їх комплектуючі	101298	104,1%	-1044953	56,5%	-281443	87,2%
Телефони	167748	108,4%	-903868	58,9%	-809171	59,5%
Побутова техніка	-5672	99,7%	-786038	64,3%	-444543	76,6%
Офісна техніка	-59481	94,6%	-148444	87,1%	-73800	92,6%
Інші товари	-132901	86,7%	-375189	68,7%	-75329	93,7%
Всього	70992	100,8%	-3258492	64,4%	-1684286	79,7%

Джерело: побудовано автором на основі фінансової звітності ІП «Логін»

За результатами проведеного аналізу можна побачити, що у 2022 році відбулося суттєве відхилення по всім групам товарів у бік зменшення. У цілому компанія отримала чистого доходу від реалізації на 374189 тис. грн. менше, ніж планувалось, що негативно відображається на подальшому розвитку. Найбільш постраждалими групами товарів були комп'ютери та їх комплектуючі, телефони та побутова техніка. Внаслідок цього підвищується ризик накопичення неліквідних товарів, оскільки дані групи швидко оновлюються через що попередні моделі втрачають попит.

У 2023 простежується покращення загальної картини, проте підприємство все ще не може вийти на заплановані показники діяльності з урахуванням воєнного стану.

Таким чином, ІП «Логін» зазнало достатньо суттєвого скорочення обсягів діяльності із приходом воєнного стану в Україну у 2022 році. Ситуація за підсумками наступного року дещо краща, але підприємство ще не вийшло на рівень довоєнних показників.

3.2 Методичні процедури та прийоми в аналізі наявності та руху запасів

Аналіз наявності та руху запасів є важливим інструментом управління, який дозволяє оцінити ефективність використання ресурсів підприємства. Для цього застосовуються методичні процедури та прийоми, які допомагають виявити проблеми, оптимізувати процеси зберігання і поповнення, а також приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Методичні прийоми аналізу товарних запасів включають наступне:

- Вертикальний аналіз – порівняння частки кожної категорії запасів у загальному обсязі; визначення структури запасів за видами та сегментами.
- Горизонтальний аналіз – дослідження змін у динаміці залишків запасів за кілька періодів.
- Коефіцієнтний аналіз – розрахунок ключових показників - коефіцієнтів.
- ABC аналіз - класифікація запасів за значущістю ABC (А — найбільш цінні, С — найменш значущі).
- Порівняльний аналіз – порівняння показників компанії з галузевими стандартами або конкурентами.
- Прогнозування – використання методів екстраполяції, трендового аналізу та регресії для оцінки майбутнього попиту на запаси.

Коефіцієнтний аналіз запасів використовується для оцінки ефективності управління запасами на підприємстві. Він складається кілька ключових фінансових показників, які допомагають визначити, наскільки ефективно компанія використовує свої запаси та наскільки швидко вони перетворюються в дохід.

Коефіцієнт оборотності запасів показує, скільки разів запаси були продані та замінені протягом року. Він дозволяє оцінити, як швидко компанія продає свої запаси та розраховується за формулою:

$$\text{Кобз} = \frac{\text{СР}}{\text{Зсер}} \quad (3.1)$$

де $K_{обз}$ – коефіцієнт оборотності запасів;

CP – собівартість реалізації;

$Z_{сер}$ – середньорічний обсяг запасів.

Чим вище значення коефіцієнту оборотності тим краще ефективність управління запасами, оскільки відбувається швидкий продаж товарів тому зменшується ризик накопичення неліквідів. Нормативне значення показника у сфері оптової торгівлі складає від 8 до 18.

Наступним показником є період обороту запасів. Він визначає середню кількість днів, протягом яких запаси перебувають на складі до їх продажу. Це дає уявлення про те, наскільки швидко компанія може перетворювати свої запаси в дохід. Формула розрахунку наступна:

$$Поз = \frac{360}{K_{обз}} \quad (3.2)$$

Де $Поз$ – період оборотності запасів, днів

Нормативного значення для показника не існує, проте тенденція до його зменшення вказує на підвищення ефективності руху запасів, шляхом зменшення часу операційного циклу.

Останнім важливим показником при оцінці ефективності використання запасів є коефіцієнт покриття запасів. Він демонструє достатність джерел фінансування для створення товарних і інших запасів та розраховується за формулою:

$$K_{пз} = \frac{ГК + ПЗ}{З} \quad (3.3)$$

Де $K_{пз}$ – коефіцієнт покриття запасів;

$ГК$ – грошові кошти;

$ПЗ$ – поточні зобов'язання;

$З$ – запаси

Значення показниками має бути вищим одиниці. Позитивною ситуацією є підвищення значення показника, що свідчить про підвищення фінансової стійкості.

Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами запасів є індикатором достатності довгострокових коштів компанії для забезпечення

безперебійного виробничо-збутового процесу. Показник розраховується як співвідношення власних оборотних коштів і суми запасів. Значення показника говорить про частку запасів, яка фінансується за рахунок ресурсів, залучених на постійній основі. Показник розраховується за формулою:

$$K_{zz} = \frac{BOK}{3} \quad (3.4)$$

Де K_{zz} – коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами запасів;

BOK – власні оборотні кошти

Нормативним значенням є 0,5 і вище. Збільшення показника свідчить про підвищення стійкості компанії в середньостроковій перспективі і зниження залежності від короткострокових джерел фінансування. Негативне значення показника говорить про те, що без короткострокового та довгострокового позикового капіталу компанія не зможе забезпечити безперебійний виробничо-збутової процес. В умовах скорочення можливостей для залучення таких коштів операційний процес може зупинитися.

На основі наведених показників проведемо коефіцієнтний аналіз запасів ІП «Логін» (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Коефіцієнтний аналіз запасів ІП «Логін»

Показник	2021	2022	2023
Коефіцієнт оборотності запасів	3,315	1,919	2,176
Період обороту запасів	109	188	165
Коефіцієнт покриття запасів	2,76	2,92	3,03
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами запасів	0,866	0,903	0,915

Джерело: побудовано автором на основі фінансової звітності ІП «Логін»

З наведеного аналізу можна побачити, що у 2022 році відбулося зниження коефіцієнту оборотності та збільшення періоду обороту запасів. В першу це пов'язано із зменшенням обсягів виручки та собівартості реалізації. Для підприємства існує ризик накопичення зайвих запасів, які згодом можуть перетворитися на неліквідні.

Оборотність запасів також збільшилася до 188 днів, що вказує на подовження операційного циклу та відповідно затримок у отриманні доходів.

Проте у 2023 році відбулося поступове повернення до довоєнного рівня, що вказує на більш ефективне використання запасів та зменшення тривалості операційного циклу. Але у всі досліджувані роки показники є нижчими за їх нормативний рівень, що зумовлює необхідність додаткового перегляду системи управління запасами.

Наступним етапом аналізу запасів є ABC аналіз. Він базується на класичному законі В. Парето – «правило 20/80», де 20% зусиль дають 80% результату, проте інші 80% зусиль забезпечать лише 20% результату. Це означає, що відсутня необхідність аналізу усіх видів діяльності. Увагу слід зосереджувати лише на найбільш значущих, оскільки саме це принесе очікуваний ефект від поставленого завдання [52, с. 180].

Сутність методу ABC-аналізу полягає у сортуванні запасів на складі за такими групами: – група А (на яку припадає орієнтовно 20% обсягу запасів, що становлять 80% вартості запасів); – група В (вона налічує близько 30% обсягу запасів, які становлять близько 10% вартості запасів); – група С (найчисельніші запаси – близько 50% обсягу запасів, однак їх вартість є незначною – близько 10% загальної вартості).

ABC-аналіз здійснюється на основі певного вимірюваного показника, який характеризує досліджуваний ресурс. Спочатку значення показника по кожному ресурсу слід відсортувати в порядку спадання та пронумерувати ресурси. Після цього для кожного товару розраховується його частка в сумі значень показника по кожному ресурсу і для кожного ресурсу визначається накопичена частка показника.

Розподіл запасів відповідно до наведеної класифікації має проводитися відповідно до визначеного алгоритму дій. Виокремлюють такі етапи поділу[63, с. 600-601]:

- визначення критерію, за яким класифікують запаси;
- аналіз інформації щодо помісячних та річних обсягів запасів;
- визначення середньомісячних обсягів запасів;

- аналіз обсягів запасів згідно з їх вартістю в порядку спадання;
- визначення питомої ваги обсягів запасів певного виду в їх загальному обсязі;
- визначення кумулятивного обсягу запасів;
- визначення класифікаційних груп.

Тож проведемо ABC аналіз товарних запасів ІП «Логін». З цією метою групи товарів та виручку від їх реалізації (див. табл. 3.2) було розподілено на конкретні позиції. Результати ABC аналізу наведені у табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – ABC аналіз запасів ІП «Логін» у 2023 році

Товари	Виручка	Частка	Накоп. всього	Шкала ABC
	6 615 714	100%		
Персональні комп'ютери	959 279	14,5%	14,5%	A
Пральні машини	771 392	11,7%	26,2%	A
Ноутбуки	671 495	10,2%	36,3%	A
Холодильники	596 737	9,0%	45,3%	A
Програмне забезпечення	562 336	8,5%	53,8%	A
Меблі	555 720	8,4%	62,2%	A
Смартфони Samsung	476 331	7,2%	69,4%	A
Смартфони Apple	452 515	6,8%	76,3%	A
Планшети	393 635	6,0%	82,2%	B
Монітори	287 784	4,4%	86,6%	B
Принтери	277 860	4,2%	90,8%	B
Інші смартфони	261 982	4,0%	94,7%	C
Гарнітура	168 701	2,6%	97,3%	C
Клавіатури	92 620	1,4%	98,7%	C
Обігрівачі	87 327	1,3%	100,0%	C

Джерело: побудовано автором на основі фінансової звітності ІП «Логін»

За результатами проведеного аналізу видно, що найбільш важливими групами запасів ІП «Логін» є персональні комп'ютери, пральні машини, ноутбуки, холодильники, програмне забезпечення, меблі, смартфони Samsung та Apple тощо. Усі ці позиції належать до категорії A за ABC аналізом та потребують найбільшого контролю з боку управлінського персоналу підприємства.

Найменш прибуткові групи, такі як інші смартфони, гарнітури, клавіатури та

обігрівачі складають несуттєву частку доходів підприємства, тому менеджменту слід переглянути доцільність їх закупівель, зберігання та продажів.

3.3 Аналітична оцінка структури, динаміки та стану запасів підприємства

Розгляд підприємства з позиції системного взаємозв'язку усіх факторів діяльності дозволяє підтримувати стійкий режим функціонування підприємства шляхом постійних управлінських впливів, що виявляються на основі прийняття і реалізації науково обґрунтованих рішень. Поряд з тим ринкові відносини суттєво ускладнюють умови господарювання і значно посилюють конкурентну боротьбу між господарюючими суб'єктами, що може погіршувати їхній економічний стан.

Аналіз ефективності використання резервів компанії є важливим інструментом в системі управління ресурсним потенціалом господарюючих суб'єктів, який допомагає досягати високих кінцевих результатів. Для того щоб підвищити ефективність використання товарно-матеріальних запасів, необхідно проаналізувати тенденції зміни їх складу, визначити показники, що характеризують ефективність використання даного виду ресурсів, визначити його раціональне використання.

Порівняльний аналіз статей балансу здійснюється для отримання повної оцінки фінансового стану підприємства. Він включає показники як горизонтального, так і вертикального аналізу.

Горизонтальний аналіз балансу визначає побудову однієї або декількох аналітичних таблиць, у яких абсолютні балансові показники доповнюються показниками динаміки. У таблиці 3.6 наведено горизонтальний аналіз запасів підприємства.

За результатами аналізу, можна побачити, що обсяги товарних запасів протягом 2021-2023 років поступово збільшуються в середньому на 110 880 тис. грн або на 4,3% щорічно з 2548248 тис. грн. у 2021 році до 2714568 тис. грн. у 2023 році.

Таким чином, спостерігається поступове укріплення оборотних активів запасами.

Таблиця 3.6 – Горизонтальний аналіз запасів ІІ «Логін»

Показник	2021	2022	2023	2023/2022	2022/2021	2023/2021
Балансова вартість, тис. грн	2548248	2616326	2714568	x	x	x
Абсолютне відхилення, тис. грн	x	x	x	98242	68078	166320
Темп росту, %	x	x	x	103,8%	102,7%	106,5%
Темп, приросту, %	x	x	x	3,8%	2,7%	6,5%

Джерело: побудовано автором на основі фінансової звітності ІІ «Логін»

З іншого боку може збільшитися кількість нерентабельних груп товарів, які накопичуються та завищують балансову вартість статті. Такі запаси слід регулярно переглядати та проводити їх переоцінку.

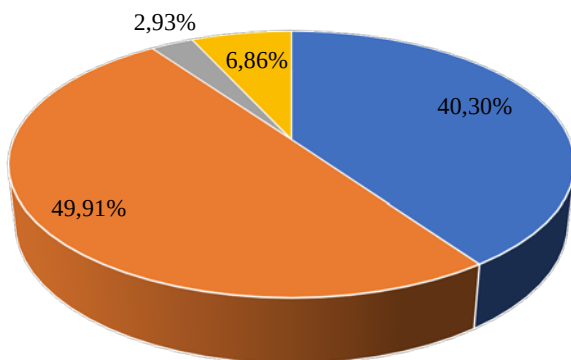
Наступним елементом порівняльного аналізу запасів, є вертикальний аналіз, який передбачає визначення їх питомої ваги у загальній структурі активів підприємства. У процесі дослідження виокремлюються три головні особливості, які слід враховувати при проведенні вертикального аналізу[64, с.76]:

- Вертикальний аналіз на підприємстві дозволяє виявити основні тенденції та зміни в діяльності підприємства.
- Процес інфляції призводить до недостовірних показників фінансової звітності, тим самим ускладнюючи їх порівняння в динаміці.
- Відносні показники дають змогу провести порівняльний аналіз підприємств, які спеціалізуються на аналогічному виді діяльності.

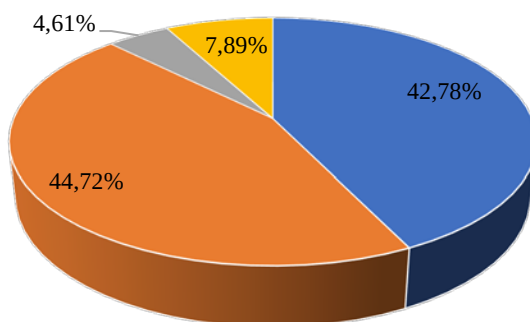
Під час аналізу слід звернути увагу на елементи, які мають максимальну питому вагу. Зазвичай саме елементи з найбільшою питомою вагою вказують на проблеми підприємства, оскільки підвищується ризик пропущення помилок у відображенні їх у бухгалтерському обліку.

На відміну від горизонтального аналізу, вертикальний аналіз при дослідженні запасів є більш об'єктивним, оскільки їх частка може збільшуватися пропорційно загальній вартості активів. На рис. 3.2 наведено вертикальний аналіз активів ІІ «Логін» за 2021-2023 роки.

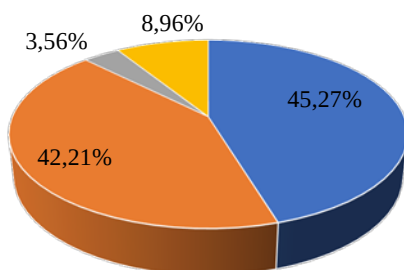
Структура активів ІП "Логін" у 2023 році

Структура активів ІП "Логін" у 2022 році

Структура активів ІП "Логін" у 2021 році

- Запаси
- Дебіторська заборгованість за товари роботи послуги
- Інші оборотні активи
- Необоротні активи

Рисунок 3.2 – Структура активів ІП «Логін» у 2021-2023 роках

Джерело: побудовано автором на основі фінансової звітності ІП «Логін»

З наведеного можна побачити, що у 2021-2023 рр. запаси займають значну частку у розмірі від вартості активів ІП «Логін» в діапазоні 40-45%. Також простежується тенденція до зменшення питомої ваги запасів та збільшення дебіторської заборгованості, що є негативним чинником торгової діяльності, бо означає збільшення часових затримок оплат за поставлені товари.

Загалом структура активів ІП «Логін» протягом 2023 суттєво не змінювалася, що вказує на рівномірне накопичення майнових та фінансових ресурсів підприємства. Збільшення балансової вартості запасів відбувалося паралельно із збільшенням вартості всіх активів підприємства.

Таким чином, динаміка та стан запасів на ІП «Логін» у період з 2021-2023 року є відносно стабільними. Хоч і простежується і збільшення балансової вартості запасів, але їх питома вага в активах поступово зменшується.

3.4 Напрями вдосконалення оптимізації та ефективності використання запасів у суб'єкта господарювання.

Однією із особливостей обліку товарних запасів є можливість складання достовірних прогнозів, які б дозволяли скоротити нераціональні витрати, пов'язані із закупівлею, доставкою, зберіганням і реалізацією товарів. Прогнози товарних запасів у традиційному розумінні розробляються у вигляді якісних характеристик розвитку або кількісних оцінок товарних запасів і величини ймовірності досягнення цих значень.

Оптимізація стану товарних запасів підприємства тобто підтримання стабільного рівня запасів з метою підтримки конкурентоспроможності суб'єкта господарювання, зниження необґрунтованих витрат на зберігання надлишкових запасів та усунення можливих простоїв. Оптимізація проводиться у кілька етапів:

1. визначаються чинники, які впливають на рівень запасів (постачальники, покупці, які у цілому формують попит та її динаміку, і навіть механізми управління організацією);
2. оцінюється ступінь та характер впливу факторів на обсяг товарних запасів;
3. зведення до мінімуму розрахованих втрат, що виникли під впливом випадкових чинників;
4. визначення проблемних питань, усунення яких дозволить скоротити обсяг необхідних запасів матеріальних ресурсів;
5. визначення організаційних заходів, вкладених у скорочення запасів матеріальних ресурсів.

До витрат на створення запасів належать витрати, пов'язані із закупівлею товарів, тобто витрати на оформлення замовлення, договору на поставку, транспортні витрати, якщо вони не входять у вартість отриманого товару, витрати, пов'язані з отриманням товарів, витрати, пов'язані з оплатою за рахунками на товари. Витрати на замовлення однієї партії товарів пропонуємо обліковувати у спеціальній відомості «Відомість обліку витрат на створення партії товарів». Витрати на утримання запасу визначаються витратами на зберігання на складі і безпосередньо залежать від обсягів складування, рівня складських капітальних і поточних витрат, втрат якісних і кількісних характеристик запасу [65, с. 1331].

Оптимальний розмір замовлення запасів залежить від витрат, пов'язаних з придбанням, які складаються з двох елементів: витрат зі зберігання і витрат на транспортування для виконання замовлень. Ці два елементи змінюються обернено пропорційно один одному: чим більші витрати на зберігання (великі складські приміщення в достатній кількості), тим меншими є витрати на транспортування (відсутня необхідність зайвий раз користуватися послугами транспортних підприємств).

Для визначення оптимального розміру замовлення застосовується низка моделей управління запасами [62, с. 81]:

- Базова модель EOQ (Economic Order Quantity)
- Модель із фіксованим обсягом замовлення.

Модель оптимального економічного розміру замовлення (EOQ), забезпечує мінімальну величину сумарних витрат та дає можливість мінімізувати видатки на зберігання запасів та допомагає визначити ефективну площу складських приміщень. Умовою застосування є припущення, що вся кількість одиниць замовлення надходить одночасно. Обчислення оптимального розміру замовлення за формулою:

$$EOQ = \sqrt{\frac{2DS}{H}} \quad (3.5)$$

де EOQ – розмір оптимального замовлення;

D – річний попит у кількісному вимірі;

S – витрати на оформлення одного замовлення;

H – витрати на зберігання одиниці товару за рік.

Модель із фіксованим обсягом замовлення передбачає строго зафіксований обсяг замовлення, який не змінюється в залежності від умов роботи системи. Замовлення виконується не кожен зазначений інтервал часу, а тільки в тому випадку, якщо запаси на складі в цей час менше або дорівнюють граничному рівню (точці беззбитковості), розрахованої за такою формулою:

$$R = d * L \quad (3.6)$$

Де R – точка беззбитковості;

D – середньоденний попит;

L – час виконання замовлення у днях

Підприємству пропонується застосувати обидві моделі управління запасами задля зменшення рівня витрат на зберігання запасів та зменшення кількості неліквідних груп. Проте імплементація даних аналітичних моделей потребує високий рівень компетентностей та спільних зусиль багатьох підрозділів підприємства. Наведемо приклад моделі управління запасами для найбільш ефективної групи товарних запасів у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – EOQ аналіз запасів ІІ «Логін»

Товари	D, штук	S, грн	H, грн	d, штук	L, днів	EOQ, штук	R, штук
Персональні комп'ютери	15000000	4000000	10000	41096	10	109545	410959
Пральні машини	5000000	6000000	15000	13699	15	63246	205479
Ноутбуки	10000000	4000000	10000	27397	7	89443	191781
Холодильники	7000000	8000000	15000	19178	15	86410	287671
Програмне забезпечення	15000000	2000000	2000	41096	3	173205	123288
Меблі	4000000	5000000	15000	10959	10	51640	109589
Смартфони Samsung	2000000	1000000	4000	5479	3	31623	16438
Смартфони Apple	3000000	1000000	4000	8219	3	38730	24658

Джерело: побудовано автором на основі фінансової звітності ІП «Логін»

На основі проведено EOQ аналізу, можна побачити, що група товарів персональних комп'ютерів та холодильників для задоволення встановленого рівня попиту потребує найбільший розмір оптимального замовлення: 109 545 та 173 205 штук відповідно. Перевищуючи дану межу, підприємство ризикує не продати усі закуплені товари, через що збільшаться витрати на їх зберігання може виникнути їх моральне застарівання, що призведе до знецінення вартості у майбутньому

Група смартфонів Apple та Samsung потребують найменші партії поставок. Підприємству буде достатньо закупляти лише 5479 та 8219 штук смартфонів відповідно що мінімізувати витрати на їх утримання між етапами надходження та реалізації.

Щодо точки беззбитковості, то підприємству варто робити наступне замовлення на товари, коли залишок товарів є нижчим граничної межі. Насамперед через різні строки поставок та реалізацій може виникнути проблема відсутності необхідної кількості товарів для виконання замовлення. Отже, підприємству слід мати не менше ніж 410 959 штук комп'ютерів для задоволення умовного річного попиту у 15 млн. одиниць та швидкістю виконання замовлення у 10 днів.

Таким чином, впровадження сучасних моделей управління запасами є пріоритетним напрямком вдосконалення системи обліку запасів. Підприємство зможе зменшити свої витрати на утримання запасів, тим самим збільшуючи прибутки.

ВИСНОВКИ

За підсумками проведеного дослідження теоретичних та практичних особливостей обліку запасів на підприємствах можна зробити наступні висновки та пропозиції:

1. Товарними запасами слід називати придбані або отримані підприємством товари з метою подальшого перепродажу, внаслідок якої планується отримання прибутку. Товарні запаси є оборотними активами та мають бути постійно задіяними у процесі товарообігу.

2. Вітчизняна та міжнародна нормативна база змушує обліковувати запаси на дату балансу за чистою вартістю реалізації за вирахуванням витрат на продаж. Також наводяться методи оцінки запасів при їх вибутті, серед яких найбільш доцільним для використання підприємствами оптової торгівлі є метод середньозваженою собівартості.

3. Господарські операції із руху товарних запасів оформлюються низкою первинних документів, такі як контракти, акти приймання передачі, видаткові накладні, товарно-транспортні накладні, вантажно-митні декларації та інші. Внесення записів у систему бухгалтерського обліку має відбуватися лише за наявності повного пакету коректно оформлених первинних документів.

4. Одним із важливих елементів організації бухгалтерського обліку запасів є автоматизація облікових процесів шляхом використання інформаційних технологій для зменшення трудомісткості облікових процедур та підвищення якості обліку. Підприємства мають пройти декілька етапів впровадження інформаційних систем в бухгалтерський облік та забезпечувати його постійне вдосконалення на рівні із нормативною базою та вимогами економічного середовища.

5. Процеси управління товарними запасами напряму визначають ефективність їх використання. Система управління запасами передбачає мінімізацію витрат на зберігання запасів з метою отримання максимального прибутку та

здійснення контролю за їх станом та вжиття заходів щодо їх відповідності діючим нормам.

6. Рекомендований Мінфіном План рахунків бухгалтерського обліку передбачає для обліку товарів лише синтетичний рахунок 28 «Товари». Для налагодження системи аналітичного обліку підприємству необхідно самостійного створити субрахунки цього рахунку в залежності від свого виду діяльності.

7. За умов значної номенклатури товарів доцільним є присвоєння артикулу кожному матеріальному ресурсу, який допоможе бухгалтерам у пошуку та розпізнаванні будь-який серед багатьох інших об'єктів. Після проставлення відповідних кодів варто перейти до ведення обліку на основі коду, а не за найменуванням. У первинних документах та регістрах аналітичного обліку на добавок до найменування поруч має проставлений артикул..

8. Переоцінка товарних запасів може відбуватися за таких факторів як втрата їх первісної якості, часткове пошкодження, моральне старіння, сезонні коливання попиту, зниження ринкових цін, закінчення терміну придатності, товарний надлишок тощо. Наказом про облікову політику передбачається спосіб уцінки: напряму через витрати періоду, чи через створення резерву уцінки.

9. Система внутрішнього контролю визначає надійність інформації про кількість та стан запасів на підприємстві. Покладаючись на систему внутрішнього контролю, керівництво може проводити оперативний аналіз причин відхилення від поставлених стратегічних цілей. Інвентаризація є найбільш ефективним інструментом системи внутрішнього контролю щодо запасів.

10. Аналіз товарних запасів виконується для виявлення тенденцій про стан, рух та ефективність їх витрачання; прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень тощо. Завданням економічного аналізу є пошук внутрішніх резервів економії та раціонального використання матеріальних ресурсів.

11. Коефіцієнтний аналіз стану запасів використовується для оцінки ефективності використання запасів на підприємстві. Він складається кілька ключових

фінансових показників, які допомагають визначити швидкість перетворення запасів у доход. Результат проведеного аналізу показав, що на ІП «Логін» у 2022 році внаслідок воєнного стану суттєво знизилася оборотність запасів, але у 2023 почала поступово збільшуватися.

12. ABC аналіз передбачає розподіл запасів на складі на 3 групи: група А (приблизно 80% від вартості усіх запасів); група В (до 10% вартості запасів); група С - найменш впливові групи запасів (до 5% вартості запасів). Спочатку значення показника по кожному ресурсу сортується в порядку спадання та проставляється нумерація. Після цього для кожного товару розраховується його частка в сумі значень показника по кожному ресурсу і для кожного ресурсу визначається накопичена частка показника.

13. Горизонтальний аналіз запасів є елементом порівняльного аналізу та передбачає оцінку динаміки зміни статті. За підсумками проведеного горизонтального аналізу на досліджуваному підприємстві було встановлено, що запаси у період з 2021-2023 рік збільшувалися у середньому на 4,3% щорічно.

14. Вертикальний аналіз запасів включає визначення їх питомої ваги у загальній структурі активів. Результати цього аналізу запасів для підприємства є більш точними, оскільки балансова вартість запасів може збільшуватися пропорційно із вартістю активів. Підсумок проведення вертикального аналізу запасів показав, що запаси складали приблизно 40-45% від загальної величини активів. Також була виявлена тенденція до поступового зниження питомої ваги запасів та збільшення дебіторської заборгованості.

15. З метою вдосконалення обліку товарних запасів було запропоновано впровадження модель оптимального замовлення EOQ та модель із фіксованим обсягом замовлення. Перша модель дозволяє розрахувати необхідний обсяг замовлення товарних запасів задля мінімізації витрат на їх зберігання. Друга модель визначає мінімальний рівень запасів, досягши якого слід розміщувати нове замовлення на закупівлю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підр. для студентів спеціальності «Облік і аудит». 8-ме вид., доп. та перероб. Житомир: ПП «Рута», 2009. 912 с.
2. Верига Ю.А. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Київ. : Центр навч. літератури, 2008. 396 с.
3. Пилипів Н., М. Борисовський Поняття і сутність товарно-виробничих запасів. *Економічний аналіз*. 2013. Вип. 12. С. 303-307
4. Должанський А. М. Кузів М.А. Економічна сутність товарних запасів у оптовій торгівлі. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.4. С. 163-169.
5. Гужавіна І. В. Особливості обліку запасів на торговельних підприємствах. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8420>. (дата звернення 10.10.2024).
6. Олініченко К. С. Управління товарними запасами підприємств роздрібною торгівлі : монографія . Харків.: Видавництво Іванченка І. С., 2017. 211 с
7. Кузьома В.В. Теоретичні аспекти удосконалення класифікації виробничих запасів. *Економічний аналіз*. 2015. Вип. 3. С. 13-16.
8. Гринів Н.Т., Кобилах О.Я. Роль запасів в управлінні матеріальнотехнічним постачанням організацій // Технічний прогрес та ефективність виробництва: Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Збірка наукових праць. Випуск 24. Харків: НТУ «ХПІ», 2001. 280 с.
9. Словник-довідник фінансиста АПК / за ред. П.Т. Саблука та М.Я. Дем'яненка. Київ.: Інститут аграрної економіки УААН, 1997. – 234 с.
10. Сопко В., Завгородній В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: Підручник. Київ.: КНЕУ, 2000. – 260 с.; іл..
11. Велш Г. А. Основи фінансового обліку / Г. А. Велш, Д. Г. Шорт. ; пер. з

англ. О. Мінін та О. Ткач. – К. : Основи, 1997. – 943 с.

12. Морозюк Н. С. Порівняльні концепції визначення запасів в країнах світової співдружності / Н. С. Морозюк, О.П. Дяченко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. - № 4 (28). – С. 271-275.

13. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі: Практичний посібник. – К.: Лібра, 2001. – 840 с.

14. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021. (дата звернення 14.10.2024).

15. Бурлан С.А., М. Панченко Облікове забезпечення управління товарними запасами на підприємствах оптової торгівлі. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7422> (дата звернення 14.10. 2024).

16. Квач Я.П., О.І. Дроздова Облік руху товарів: нормативно-правові аспекти. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2015. Вип. 2. С. 135–143

17. Пристемський О.С. Сакун А.Ж. Теоретико-методологічні аспекти обліку товарних запасів на підприємствах торгівлі. *Збірник наукових праць ТДАТУ ім. Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2023. Вип. 1 (47). С. 164–175

18. Шендригоренко М.Т. Виробничі запаси: нормативно-правове регулювання обліку та пропозиції з підвищення внутрішнього аудиту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2019. Вип. 36. С. 182-187.

19. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 15.10.2024)

20. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затв. нак. Мінфіну України № 246 від 20.10.1999 р. (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення 15.10.2024)

21. Сайко О.В. Облік і контроль виробничих запасів (на прикладі

підприємств молокопереробної промисловості України) : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.04 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. — Київ, 2004. — 19 с.

22. Должанський А. М., Юрочко О. С. Нормативно-правове забезпечення обліку виробничих запасів на поліграфічних підприємствах в умовах розвитку ринкових відносин. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.18. С. 179-186.

23. Жук Н.Л. Методичні аспекти обліку запасів підприємств *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2023. Вип. 55. С. 77-83.

24. Пристемський О. С. Організаційно-правові засади бухгалтерського обліку на підприємствах торгівлі. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю : мат. IV Міжнар. наук. – практ. конф. (м. Полтава, 20-21 квітня 2022 р.). Полтава: ПДАУ, 2022. С. 183-185

25. Шендригоренко М.Т. Товари як об'єкт обліку та внутрішнього аудиту на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2017. Вип. 12. С. 722–726

26. Малахова А.В., Мартиненко О.В. Проблема обліку запасів і оптимізація обліково-аналітичних процедур в управлінні підприємствами. *Глобальні та національні проблеми економіки : Збір. наук. праць Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського*. 2016. № 10. С. 920-923

27. Плекан М. В., Гайдучок Т.С., Г. В. Головчак Переваги та недоліки програм автоматизації бухгалтерського обліку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. Вип. 23 . С. 10-15.

28. Губачова О. М., Мельник С.І. Облік у зарубіжних країнах: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури. 2012. 400 с.

29. Безверхий К.В. Особливості бухгалтерського обліку за національними та міжнародними стандартами: порівняльний аспект. *Облік і фінанси*. 2014. № 2. С. 8–13.

30. Гончарук С.М., Бойко О.О. Сучасний стан та напрямки вдосконалення обліку виробничих запасів за національними і міжнародними стандартами. *Молодий*

вчений: *Економічні науки*. 2023. № 7(119) . С. 74-78.

31. Про затвердження плану заходів щодо недопущення ухилення від сплати податків і зборів суб'єктами господарювання та запобігання відмиванню коштів в офшорних зонах: затв. розп. Кабміну від 3 березня 2021 р. № 162-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 16.10.2024).

32. B-Ready 2024 замість Doing Busines. URL: <https://www.ilibertyinstitute.org/articles/b-ready-2024-zamist-doing-business> (дата звернення 01.11.2024)

33. Петрик О.А. Удосконалення постулатів аудиту як важливий напрям розвитку його теорії. *Економічний вісник НГУ*. 2004. № 3. с. 95-101

34. Коблянська Г.Ю., Ревенко К. О. Порівняльна характеристика ПСБО 9 «Запаси» і МСБО 2 «Запаси». *Економіка: теорія та практика*. 2014. № 2. С. 50-56.

35. Матеріали ресурсу VKURSI. URL: <https://vkursi.pro/card/ip-lohin-38204178> (дата звернення 18.10.2024).

36. О.І. Степаненко Товарні запаси як об'єкт обліку та управління: науково-практичний підхід. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. Вип. 2(11). С. 157-163.

37. Грубчак Д. О Організація обліку товарних операцій на підприємстві торгівлі. // Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю : Збірник тез доповідей XI всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Вінниця 22 березня 2023 року.

38. Ю.В. Подмешальська Документальне забезпечення обліку товарних запасів на підприємстві. *Агросвіт*. 2020. Вип. № 22. С.97-104

39. Інкотермс 2020 – ваш путівник по міжнародних нормах торгівлі. URL: <https://ua.kuehne-nagel.com/uk/-/znannya/inkoterms> (дата звернення 25.10.2024).

40. Румянцев А.П., Грущинська Н.М., Пічкурова З.В. Роль правил Інкотермс у регулюванні зовнішньоторговельних контрактів. 2022. Вип. 45. С.1-7.

41. Ковтуненко Ю.В., Васалатій Т.М. Аналіз методів оцінки запасів при їх вибутті. *IX Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України»*. Одеса. 2015. С.47-49.

42. Шишкова Н. Автоматизація обліку запасів: інноваційні технології, оцінка ефективності. *Acta Academiae Beregsasienses. Economics*. 2023. Вип. 4. С.563-577.

43. Губарик О. М. Юрченко А. А. Обліково-аналітичне забезпечення діагностики функціонування підприємства та удосконалення системи економічної безпеки на основі покращення фінансового стану. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 32. С. 1-8.

44. Облік у банках : курс лекцій / Сіренко Н.М. та ін. , Миколаїв, 2020, 115 с.

45. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобовязань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. Нак. Мінфіну № 291 від 30.11.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 20.10.2024).

46. Знецінення запасів: облік та податкові наслідки. URL: <https://news.dtkt.ua/accounting/individual-transactions/58637-znecinennia-zapasiv-oblik-ta-podatkovyi-naslidki> (дата звернення 20.10.2024).

47. Гамова О.В., Феофанов Л.К., Ракитянська Ю.В. Шляхи вдосконалення обліку та аудиту виробничих запасів на складах ПРАТ «Дніпроспецсталь». *Економічна наука*. 2020. Вип. 3. С.57-62.

48. Літвінов О. С, Онищук В. С. Управління запасами на торговельних підприємствах України в період повномасштабного вторгнення. *Науковий вісник Одеського національного авіаційного університету*. 2023. Вип. 11-12. С.204-212.

49. Цибулько А. О., Гевлич Л. Л. Проблеми оцінки в рамках управління виробничими запасами вітчизняних підприємств. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2020. № 1(12). С.1-9

50. Перезовова, І., Павлова, Г. (2021). Управління оборотними активами

підприємства та їх видами. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 2(26). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-12> (дата звернення 01.11.2024)

51. Куць Т.В., Кондаревич І.Б Стратегії оптимізації виробничих запасів, як інструмент ефективного управління. *Журнал «Молодий вчений»*. 2023. Вип. 9. С.22-25.

52. Замазій О. Актуальність використання ABC -аналізу запасів в управлінні прибутковістю підприємства з метою оптимізації оборотного капіталу. *Economic Analysis*. 2022. Вип. 4. С.178-185.

53. Жарська І.О., Хачірова Ю.С., Сучасні моделі управління запасами на підприємстві. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. Вип.11-12. С.192-196

54. Чубай В.М., Грицеляк О.І. Оцінювання системи внутрішнього контролю підприємства в процесі аудиту фінансової звітності: механізм, критерії, проблеми та способи їх усунення. *Журнал «Молодий вчений»*. 2021. Вип. 9(97) с. 66-72.

55. Гавриличенко Є. В. Методичні засади проведення внутрішнього аудиту Матеріально-виробничих запасів підприємства. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 27. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/459/441/> (дата звернення 01.11.2024)

56. Мельник А. О., Вабищевіч І. С. Організація системи ефективного внутрішнього контролю на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2020. Вип. 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/7.pdf (дата звернення 01.11.2024)

57. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: затв. Нак. Мінфіну № 879 від 02.09.2014. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (дата звернення 23.10.2024)

58. Поліщук О.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління виробничими запасами аграрних підприємств. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2020. Вип. 42. С.367-371.

59. Якубішин О. Шляхи удосконалення організації обліку товарних запасів

дистриб'юторських компаній. *Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток соціально-економічних систем в геоeкономічному просторі»* (м. Тернопіль 22-23 травня 2024 р.). С. 128-129.

60. Кузьмінська О. Е. Напрями аналізу виробничих запасів підприємств. *Вчені записки*. 2014. Вип. №16. С.174-180.

61. Смоквіна Г.А., Одайська Н.І. Теоретико-методичні основи проведення аналізу товарних запасів . *Матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України»* (м. Одеса 19-22 травня 2015р.). С.68-71.

62. Тараненко Ю. В. Система управління запасами на торговельних підприємствах. *Економічна наука*. 2015. Вип. №18. С. 80-83.

63. Тюленєва Ю.В., Майстренко Н.В. Застосування методу абс-хуз-аналізу під час управління логістичними процесами аграрного підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 20. С.598-603.

64. Васечко Л. І., Полегешко Ю. Аспекти побудови порівняльного аналітичного балансу підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 20(1). С. 74-79.

65. Полянська О.А., Чабанюк О.М., Кондрич С.В. Управлінський облік товарних запасів: напрями удосконалення методики. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С.1325-1333.

ДОДАТКИ

Додаток А

Відмінності між НПСБО 9 «Запаси» та МСБО 2 «Запаси»

Критерій	НП(С)БО 9	МСБО 2
Склад запасів	Сировина й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб. До цієї групи включають також незавершене виробництво, готову продукцію, що вироблена на підприємстві і призначена для продажу, товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані з метою подальшого продажу, малоцінні та швидкозношувані предмети, молодняк тварин і тварини на відгодівлі тощо	Активи, які утримуються для продажу у звичайному ході бізнесу, перебувають у процесі виробництва для такого продажу або існують у формі основних чи допоміжних матеріалів для споживання у виробничому процесі чи наданні послуг.
Оцінка при надходження запасів	Собівартість формується з таких витрат: 1. При придбанні у постачальника. Суми, що сплачуються згідно з договором постачальнику за вирахуванням непрямих податків, що не відшкодовуються підприємству, транспортно-заготівельні витрати, інші витрати. 2. При виготовленні власними силами Витрати, що утворюють виробничу собівартість відповідно до НП(С)БО 16 «Витрати» 3. При внесенні до статутного капіталу Справедлива вартість, яка погоджена із засновниками підприємства. 4. При безоплатному отриманні Справедлива вартість на момент отримання.	Собівартість формується з таких витрат: всі витрати на переробку та інші витрати, понесені під час доставки запасів до їх теперішнього місцезнаходження та приведення їх у теперішній стан.

Закінчення додатку А

Витрати, що не включаються у собівартість запасів	Понаднормові витрати і нестачі запасів, проценти за користування позиками, загальногосподарські та інші витрати	Не включаються: понаднормові суми відходів матеріалів або інші виробничі витрати, витрати на зберігання (за винятком тих, які зумовлені процесом виробництва), адміністративні накладні витрати, не пов'язані з доставкою запасів до їх теперішнього місцерозташування, витрати на продаж.
Оцінка запасів при вибутті	ФІФО, ідентифікована собівартість, середньозважена собівартість, нормативні затрати, ціна продажу.	Перелік методів той самий, але також допускається метод стандартних витрат та роздрібних цін
Оцінка запасів на дату балансу	Найменша з двох оцінок: первісна вартість або чиста вартість реалізації	Чиста вартість реалізації
Розкриття інформації про запаси у фінансовій звітності	Балансова вартість запасів, переданих у переробку, на комісію, в заставу. Сума збільшення чистої вартості реалізації, за якою проведена оцінка запасів.	Сума будь-якого сторнування, будь-якого часткового списання, яка визначається як дохід певного періоду, обставини або періоди

Джерело: [34, с.51-52]

Правила Інкотермс редакції 2020 року

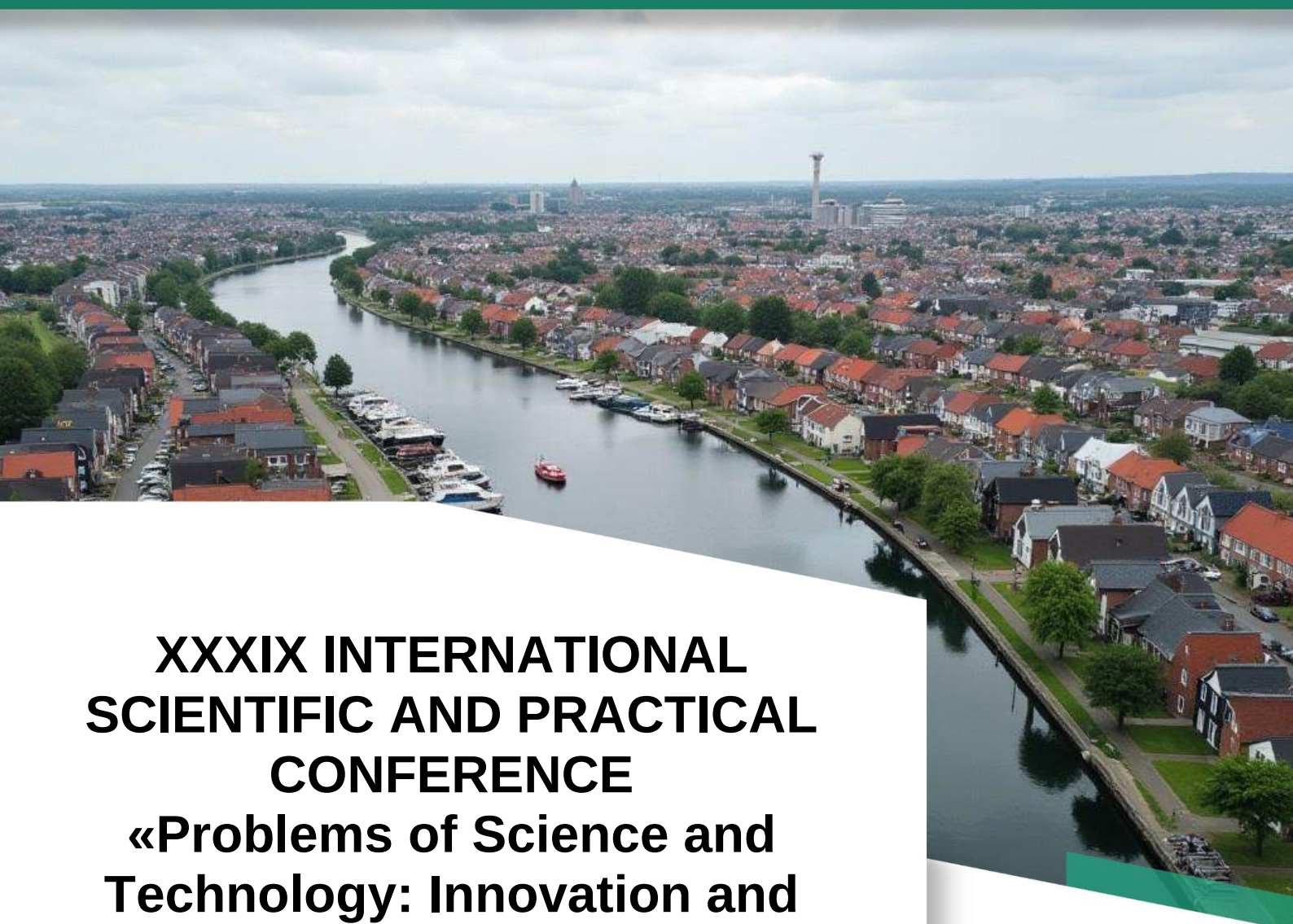
№ з/п	Назва правила	Характеристика
1	EXW – франко-завод (із зазначенням пункту доставки)	Продавець надає товари на своїй (склад, цех, тощо) чи іншій визначеній території. Умовами не передбачається завантаження товарів на транспорт для підвезення та замітнення для експорту
2	FCA – франко-перевізник (з зазначенням пункту доставки)	Може бути двох різних видів: FCA використовується, коли продавець доставляє товар, замітнений для експорту, у вказане місце, яке є його власною територією. FCA використовується, коли продавець доставляє товар, замітнений для експорту, у вказане місце, яке не є його власною територією. У обох випадках товар може бути доставлений перевізнику, призначеному покупцем, або іншій стороні, призначеній покупцем
3	CPT – перевезення оплачене до... (з зазначенням пункту призначення)	Продавець несе усі транспортні витрати до місця призначення товару
	CIP – перевезення і страхування оплачені до... (з зазначенням пункту призначення)	Подібно до умов CPT, але також додається мінімальне страхування товару продавцем під час його перевезення.
	DAP – доставка в місце призначення (з зазначенням пункту призначення)	Продавець доставляє товар до місця призначення та повинен керувати всіма ризиками, пов'язаними з ввезенням товарів
	DPU – доставка в місце призначення з розвантаженням (з зазначенням пункту призначення)	Продавець повинен надати товар у розвантаженому вигляді в зазначеному місці. Сплачує всі транспортні витрати та збори та бере на себе всі ризики до прибуття в пункт призначення
	DDP – доставка зі сплатою мита (з зазначенням пункту призначення)	Продавець відповідальний за доставку товару у зазначене місце в країні покупця і сплачує всі витрати, пов'язані з перевезенням товару до пункту призначення, включно з митом на імпорт та податками. Розвантаження товару не передбачено

Джерело: побудовано автором за: [39]

ISU

INTERNATIONAL SCIENTIFIC UNITY

**XXXIX INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL
CONFERENCE
«Problems of Science and
Technology: Innovation and
Competitiveness»**

**September 18-20, 2024
Aalborg, Denmark**

ISBN 978-617-8427-29-0

CONTENT

SECTION: ACCOUNTING AND TAXATION

Слюсарчук Л., Слюсарчук Я. АВТОМАТИЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧОГО ПРОЦЕСУ.....	7
Зябченкова Г.В., Войтенко В.А. УКРАЇНСЬКІ ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ.....	12
Марчук У.О., Бузевич Г.І. ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	15

SECTION: COMPUTER ENGINEERING

Воропаєва С.Л., Поповецька Л.І., Куржос О.С. АНАЛІЗ СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИМ ЗАМКОН ДВЕРЕЙ НА ОСНОВІ МІКРОКОНТРОЛЕРА.....	17
Pashkovskyi B. BASIC TELEGRAM CHAT BOT IMPLEMENTATION IN C#.....	20

SECTION: ECONOMY

Biloocaia S. FEATURES OF APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PRICING OPTIMIZATION.....	22
Верховод І., Кирпичова Д. РОЗВИТОК КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В КОМПАНІЇ «НОВА ПОШТА».....	26
Круглов В.О. КАПІТАЛІЗАЦІЯ РИНКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТА.....	31
Харковець П. ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ.....	34

5. Dilovod. Сайт URL: <https://dilovod.ua/>
6. Кулик В. А., Любимов М. О. Можливості, загрози та перспективи використання «хмарних» технологій в бухгалтерському обліку. Науковий вісник ПУЕТ. 2019. № 2 (93). С. 40–46
7. Крюкова І.О. Інноваційні інструменти у бухгалтерському обліку та їх імплементація в аграрній сфері. Economic Bulletin of the Black Sea Littoral. 2021, Issue 1

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Марчук У.О.

кандидат економічних наук, доцент

Кафедра бухгалтерського обліку та консалтингу

Бузевич Г.І.

здобувач вищої освіти магістерського рівня

Факультет обліку та податкового менеджменту

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Проблема ефективного управління запасами є однією з найскладніших в системі матеріально-технічного забезпечення діяльності підприємств. Головним завданням цієї системи є забезпечення безперебійного функціонування організації, що в свою чергу дозволяє гарантувати сталий розвиток та збільшення прибутків.

Система управління запасів це сукупність правил і способів регулювання за якими контролюються рівні та визначається в який час потрібно поповнювати запас з відповідним обсягом їх замовлення. Задачею цієї системи є оптимізація загальних витрат, пов'язаних зі збереженням на складах сировини, напівфабрикатів, готової продукції, товарів тощо. У міжнародній теорії та практиці стратегії зниження витрат на утримання запасів розглядаються як один із ключових факторів збільшення прибутку.

У великих організаціях часто формують окремий підрозділ матеріально-технічного забезпечення, який виконує наступні функції [1, с. 33]:

- планування обсягів замовлень матеріальних ресурсів;
- аналіз використання запасів з врахуванням залишків;
- проведення пошуку та підбору постачальників та забезпечення подальшої співпраці з ними;
- постачання матеріальних ресурсів на виробництво;
- інші важливі функції, які безпосередньо пов'язані з управлінням матеріальними ресурсами.

В системі управління запасами підприємства в першу чергу визначається необхідний момент часу та обсяг придбання товарів. Характеристики системи включають наступні показники [1, с.205] (рис.1):

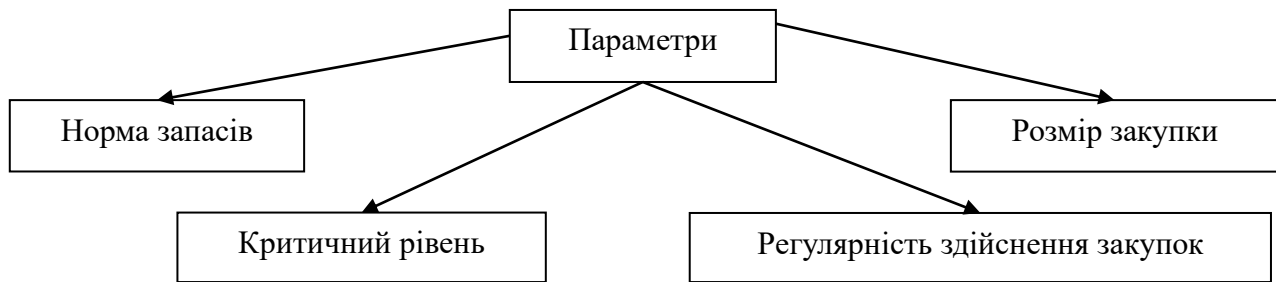

Рис. 1. Основні показники системи управління запасами
Джерело: сформовано авторами за [2,с.205]

В свою чергу систему управління запасів можна поділити на стратегічну та тактичну. Стратегічне управління запасами підприємства включає організацію діяльності щодо встановлення стратегічних цілей і завдань у системі управління запасами та прийняття відповідних рішень для досягнення місії організації [3, с.72], де тактикою є вирішення проблем у короткостроковій перспективі, усуваючи поточні недоліки. Взаємозв'язок стратегії і тактики включає комплекс оперативних дій, спрямованих на досягнення поставлених цілей.

На сьогодні українські підприємства мають суттєвий ризик порушення функціонування системи управління запасами внаслідок воєнного стану, де серед основних проблем можна виділити [4, с.5] дефіцит окремих видів сировини та матеріальних цінностей внаслідок відключень електроенергії та руйнувань виробничих потужностей; складність логістики у близьких місцях до зони бойових дій, що призводить до затримок у поставках; ризики втрати запасів внаслідок знищення чи пошкодження складських приміщень обстрілами; значне підвищення вартості перевезень у зв'язку із суттєвим подорожчанням паливно-мастильних матеріалів.

Таким чином, налагоджена система управління запасами надає можливість проведення аналізу руху запасів на підприємстві задля виявлення проблемних ділянок та їх поліпшення. Вітчизняним підприємствам слід надавати пріоритетність стратегічному управлінню запасів, підкріплюючи під нього відповідні тактичні дії.

Список використаних джерел

1. Абушов Т. Огляд сучасних підходів до управління матеріальними ресурсами промислового підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. 2022. Вип. 6, Том 2. С.30-35
2. Харченко Ю.А., Михайленко А.С. Економіко-математичне моделювання рівня запасів товарів торговельного підприємства. Економічний простір. 2018. Вип. 136. С.205.
3. Турчак В.В., Кульганік О.М. Стратегічне управління запасами підприємства. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 5. С.69-73.
4. Кривешко О.В., Шпарик Я.Я., Мельник Н.В., Особливості управління запасами в кризових умовах. Ефективна економіка. 2022. Вип. 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2022/95.pdf